

Trendbeeld 2022

Politiewerk in onrustige tijden

POLITIE EENHEID AMSTERDAM

Team Analyse & Onderzoek (DRIO)

Inleiding

Met dit jaarlijkse trendbeeld blikte de politie eenheid Amsterdam terug op de belangrijkste trends en ontwikkelingen die zij signaleert in het veiligheidsdomein van het afgelopen jaar, en kijkt zij vooruit naar de ontwikkelingen voor het komende jaar. De eenheid Amsterdam omvat de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Diemen, Ouder-Amstel en Uithoorn. Vanaf 11 januari 2022 maakt ook de gemeente Weesp onderdeel uit van de eenheid Amsterdam. De zaken waar de politie in het bijzonder mee te maken kreeg, en krijgt, in deze hectische en verwarrende tijden komen aan de orde.

Het trendbeeld vormt, naast de cijfermatige analyses en de bestaande veiligheidsbeelden, een basis voor de eenheidsleiding en de lokale driehoeken om haar veiligheidsbeleid mee vorm te geven. Het geeft inzicht in de dynamiek van het politiewerk door voorbij de cijfers te kijken. En het laat zien aan de inwoners van de eenheid Amsterdam wat de politie en haar medewerkers bezighoudt en waar haar zorgen liggen. Met dit document geeft de politie ook invulling aan haar signalerende rol en houdt zij de samenleving een spiegel voor vanuit de professionele bril van haar medewerkers.

Voortbouwend op de voorgaande edities van het trendbeeld¹ vormen de kennis en ervaring van politiemedewerkers van de diverse districten en diensten van de eenheid het vertrekpunt van de editie 2022. Tijdens brainstormsessies zijn zij uitvoerig bevroegd: Wat zien en maken zij mee in hun dagelijks werk, en waar maken zij zich zorgen over? Daarnaast zijn medewerkers en experts van zowel politie als haar partners geraadpleegd en zijn de bevindingen aangevuld met kennis vanuit de media en de wetenschap. De leescommissie bestond uit criticasters vanuit de politie, gemeente(n), het OM, en het RIEC en haar partners.

Deze inleiding schetst de context waarbinnen de politie anno nu haar werk uitvoert. Ten eerste wordt kort stilgestaan bij de voortgang van de coronapandemie en vervolgens wordt nader ingegaan op de - volgens politiemedewerkers van de eenheid Amsterdam - meest bepalende maatschappelijke ontwikkelingen in 2021 en de nabije toekomst. Vervolgens komen de bevolkings-, criminaliteits- en overlastcijfers van het afgelopen jaar aan de orde.

Van pandemie naar endemie?

De vorige editie van het trendbeeld (2021) had de ondertitel: politiewerk in tijden van corona. Met daarin de ondertoon dat de 'coronatijden' ooit weer voorbij gaan. Maar dat lijkt allerminst het geval: nog immer waart het virus rond. De 'pandemic panic' waarvan sprake was in 2020², en die in het vorige trendbeeld werd beschreven³ stelde de politie, zoals voorspeld, flink op de proef. Deze 'paniek rond de pandemie' is allerminst geluwd. Het meest waarschijnlijk, aldus virologen wereldwijd, is dat in de nabije toekomst de pandemie zal voortduren en dat we op termijn in een endemisch scenario terecht komen.⁴ Een endemische ziekte sluimert op de achtergrond en is controleerbaar met vaccinaties en voorlichting.

De griep is een voorbeeld van een endemische ziekte.⁵ Ook de WRR en het KNAW⁶ stellen in een gezamenlijk advies⁷ dat Nederland zich moet voorbereiden op de mogelijkheid dat het coronavirus er nog jaren zal zijn en dat er prioriteitsstellingen en keuzes nodig zijn voor de langere termijn, oftewel: de noodzaak van robuust beleid.

Maar ook is er behoefte aan creatief en 'anders' denken. Begin december 2021 deed de burgemeester van Amsterdam in het programma Buitenhof een oproep om een nationale denktank te creëren met daarin mensen van verschillende disciplines, die voorstellen formuleren voor de komende twee jaar over hoe om te gaan met het coronavirus.⁸ De burgemeester van Breda pleit voor het bieden van perspectief aan burgers op langere termijn, bijvoorbeeld door het verplaatsen van schoolvakanties en voetbalcompetities naar de zomer: "*Carnaval in de zomer en lange vakanties in de winter, want we zijn voorlopig nog niet verlost van corona.*"⁹

Maatschappelijke ontwikkelingen

De roep om meer blauw op straat en meer collega's binnen de opsporing is van alle tijden, maar de organisatie staat momenteel onder extra hoge druk. Politimedewerkers benoemen in het bijzonder een drietal ontwikkelingen in de samenleving die volgens hen van grote invloed zijn op

het ontstaan van maatschappelijke onrust en daarmee op het huidige politiewerk: de coronapandemie, een toename van tegenstellingen en spanningen in de samenleving, en het afnemende vertrouwen in de overheid en haar instanties. Deze lopen als een rode draad door dit trendbeeld en worden hier toegelicht.

De coronapandemie

Demonstreren is een grondrecht, en de bereidheid tot demonstreren tegen de coronamaatregelen is groot. Menig burger voelt zich het slachtoffer van het coronabeleid en diverse groepen keren zich tegen de maatregelen. De politie begeleidt de demonstraties en krijgt daarbij te maken met uitwassen als geweld en rellen. Het is een klein deel van betogers en/of relschoppers dat een hoog risico kent op extreem gedrag. Desalniettemin heeft hun gedrag grote invloed op het politiewerk, zowel in de preparatie als tijdens de inzet ter plekke.¹⁰

De gehele samenleving staat onder druk: de zorg, de horeca, het onderwijs en ook de politie en de handhaving. Zoals burgemeester Halsema het verwoordde in een uitzending van Buitenhof: "*Terecht wordt er bij de maatregelen rekening gehouden met de schaarste onder het zorgpersoneel. Omdat iedereen zich realiseert dat op een gegeven moment mensen uitgeput raken ... Aan de andere kant wordt er af en toe gesuggereerd dat de handhaving een onuitputtelijke bron is waaruit je zou kunnen tappen.... Dat is natuurlijk niet zo. En ik zie daar ook de uitputting, ik zie daar ook de agressie op straat toenemen.*"¹¹ In een gezamenlijk opiniestuk onderschrijven diverse burgemeesters in januari 2022 dat een repressieve overheid het handhavingsapparaat uitput en tegenover zijn

eigen burgers komt te staan: “*Het is feitelijk onmogelijk maar ook rechtsstatelijk onwenselijk om met repressie Nederlandse burgers te overtuigen van de juistheid van maatregelen.*”¹²

De coronapandemie gaf polarisatie een impuls en een voedingsbodemp, aldus politiemedewerkers. Het wij/zij denken is toegenomen en meer uitgesproken: je bent voor of tegen de coronamaatregelen en voor of tegen vaccinatie. Dit speelt zowel in de politieke arena als tussen burgers uit alle lagen van de bevolking. Het wakkert het wantrouwen in de politiek en overheid aan en doet afbreuk aan het geloof in de wetenschap. Deze geluiden zijn onmiskenbaar en ook binnen de politie is het onder collega's onderwerp van discussie.¹³

Toenemende tegenstellingen en spanningen

Het is een tijd van crises, in meervoud. Niet alleen is sprake van een coronacrisis, maar ook van een crisis op de woningmarkt, een klimaatcrisis en er speelde in 2021 een kabinetscrisis. Burgers onderling, burgers versus de overheid¹⁴, en politici onderling: er is sprake van verdeeldheid op diverse fronten over hoe de crises het hoofd te bieden. Politiemedewerkers zien de polarisatie en intolerantie in de samenleving toenemen. Daarbij krijgen de extreme flanken aandacht en is het veelal stil in 'het midden.' Terwijl politiemedewerkers juist ook dienstbaar willen zijn naar die burgers in het midden. “*Er is altijd wel iemand tegen iets*” en op het oog 'normale burgers' houden er extremere denkbeelden op na. Politiemedewerkers merken dat daarbij sprake is van een verharding. Mensen staan vaker tegenover elkaar en (de bereidheid tot) geweld en bedreiging, online of fysiek, lijkt frequenter en heviger dan voorheen.

Intolerantie ten opzichte van bepaalde groepen, discriminatie en racisme zien politiemedewerkers als van alle tijden. Het afgelopen jaar was met regelmaat sprake van bedreigingen en geweld richting de LHBTIQ+-gemeenschap, met veelal jonge ouders. Daarnaast leeft onder politiemedewerkers, met de migratiegolf van 2015 in het achterhoofd, en gezien de huidige mondiale ontwikkelingen, de verwachting dat het aantal migranten en vluchtelingen dat naar Nederland komt zal toenemen. Daarmee gepaard gaand zien zij een mogelijke toename van anti-migratiesentimenten, een verharding ten opzichte van vluchtelingen en het 'clashen' van culturen.

Politiemedewerkers merken dat er sprake is van toenemende ongelijkheid, die volgens hen onvermijdelijk tot confrontaties en botsingen zal leiden. Sommige burgers zijn zeer (kans)rijk waar anderen juist (kans)arm zijn en een achterstand hebben. Zij wijzen op de groeiende kloof tussen arm en rijk en op onderliggende problematieken als perspectiefloosheid en woningnood. Het concept energie-armoede deed dit jaar haar intrede met het stijgen van de energieprijzen en eveneens veelzeggend is de term 'digitale ongelijkheid'.¹⁵

Dalend vertrouwen in de overheid en haar instanties

Het jaar 2021 was het jaar van een langdurig regerend demissionair kabinet. Ondertussen speelde de toeslagenaffaire en was sprake van datalekken bij de overheid. Het coronabeleid lag onder vuur en werd gekenschetst als weinig daadkrachtig. Het vertrouwen in de overheid is flink gedaald ten opzichte van voorgaande jaren. Onderzoek uitgevoerd door diverse

universiteiten stelt dat Nederland in september 2021 het karakter heeft van een laag-vertrouwensamenleving waarbij minder dan 30 procent van de Nederlanders aangeeft vertrouwen te hebben in de overheid.¹⁶ Jet Bussemaker, een van de onderzoekers stelt: “*De coronacrisis, de toeslagenaffaire, de kabinetformatie, het telt allemaal bij elkaar op. Zulke dalingen in zo'n korte periode, dat is echt uitzonderlijk. Ook de media en instanties als het RIVM en de GGD worden minder vertrouwd dan aan het begin van de coronacrisis.*”¹⁷ De politie fungeert vaak als het gezicht van de overheid en wordt met regelmaat benaderd met een wantrouwende of vijandige houding.

Cijfermatige ontwikkelingen

Bevolking

In 2020 is de groei van het aantal inwoners van de stad Amsterdam tot stilstand gekomen maar deze lijkt in 2021 weer toe te nemen.¹⁸ Ook in de andere gemeenten is in 2021 een lichte stijging van het aantal inwoners te zien. Vanaf 24 maart 2022 maakt Weesp formeel deel uit van de gemeente Amsterdam, waardoor het inwoneraantal toeneemt met ruim 20.000. In de komende jaren zal dit aantal verder groeien: in de nieuwe wijk Weesperluis worden 3.000 woningen gebouwd voor naar verwachting zo'n 9.000 mensen.¹⁹

Het aantal toeristische bezoekers van de stad Amsterdam in 2020 (8 miljoen) is ten gevolge van de pandemie 61% gedaald ten opzichte van het jaar 2019 (22 miljoen). Ook in 2021 zijn de gevolgen van de coronacrisis nog goed te merken. Naar verwachting komt het aantal bezoekers in 2021 op maximaal 9 miljoen uit, ruim 60% minder dan in 2019.²⁰

Onder de noemer 'Aanpak Binnenstad' werkt de gemeente Amsterdam aan een leefbare binnenstad.²¹ Bezoekers zijn welkom, maar het aanbod van winkels, horeca en commerciële voorzieningen zal met name gericht zijn op hen die wonen en werken in Amsterdam. Binnen dit kader heeft de gemeente Amsterdam afgelopen jaar een drietal maatregelen in gang gezet. Sinds april 2021 geldt een registratieplicht voor particulieren die hun woning via Airbnb willen verhuren. Het verhuuraanbod daalde met ruim driekwart.²² Verder heeft de gemeente voor de hele stad een hotelstop ingevoerd²³ en er zijn plannen een zelfwoonplicht voor bestaande koopwoningen onder 512.000 euro in te stellen.²⁴

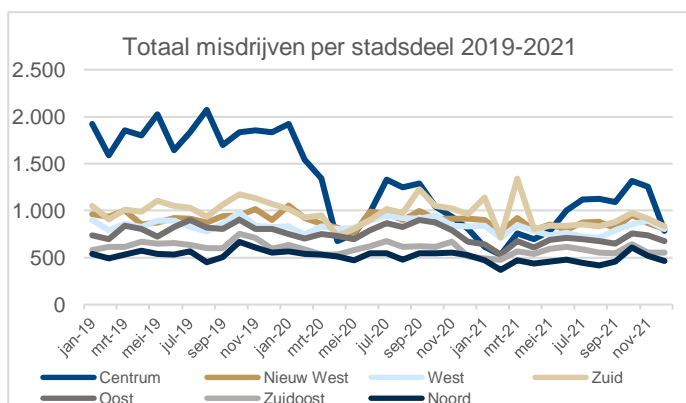
Criminaliteit

Het totaal aantal geregistreerde misdrijven in de eenheid Amsterdam in 2021²⁵ (71.678) is met 9% gedaald in vergelijking met 2020. Landelijk is sprake van een afname van 7%.²⁶ Was 2020, het eerste jaar van de pandemie, cijfermatig een vreemde eend in de bijt, het jaar 2021 is dat net zo goed. Voor een goed en volledig beeld worden de jaren 2020 en 2021 regelmatig met het pre-coronajaar 2019 vergeleken. In 2021 is het totaal aantal misdrijven 19% lager dan in 2019.

Ook de High Impact Crimes (HIC) diefstal/inbraak woning en straatroof zijn in 2021 gedaald ten opzichte van 2020. In de eenheid Amsterdam namen de misdrijven diefstal/inbraak woning en straatroof af met respectievelijk 30% en 25%. Het aantal overvallen in 2021 is gelijk aan het aantal in 2020: 170. In 2019 werden 241 overvallen gepleegd. In mei 2021 vond er in de eenheid een zeer gewelddadige overval plaats op een edelmetaalbedrijf waarbij werd geschoten op en door agenten. Landelijk nam het aantal overvallen daarentegen sterk af met 25%. Het aantal overvallen in de eenheid Amsterdam vormt al jaren een substantieel deel van het totaal aantal overvallen in Nederland. In de afgelopen jaren lag dit aandeel rond de 20%. In 2021 is dit toegenomen tot 25%. Amsterdam is de enige eenheid in Nederland waar het aantal overvallen in 2021 ten opzichte van 2020 niet is afgenomen.²⁷ Een duidelijke verklaring is er niet. Wel is er in het laatste kwartaal van 2021 in Amsterdam duidelijk sprake van een piek aan overvallen. Zo zijn er in oktober acht telecomzaken overvallen (zie paragraaf Geweld).

Nagenoeg alle misdrijven zijn afgenomen in vergelijking met 2020. Alleen het aantal misdrijven openlijk geweld (persoon) kent een stijging van 75%, met name veroorzaakt door het geweld gepleegd door de demonstranten tijdens het 'koffiedrinken' op het Museumplein. Ook het aantal geweldsdoden in de eenheid Amsterdam lag in 2021 hoger dan in 2020. In totaal vielen in 2021 17 doden, waar in 2020 sprake was van 12 personen die om het leven kwamen door geweld. In 2019 ging het om 20 geweldsdoden.

Kijkend op gemeentelijk niveau binnen de eenheid Amsterdam is overal het totaal aantal misdrijven afgenomen in 2021: Aalsmeer, Amstelveen en Amsterdam laten een daling van 9% zien, Diemen en Ouder-Amstel 10% en Uithoorn kent een daling van 13% in vergelijking met 2020. Die daling zien we ook terug in alle stadsdelen van Amsterdam, het sterkst in het Centrum (20%). Daar was in 2020 het totaal aantal misdrijven in vergelijking met 2019 en de andere stadsdelen laag; zelfs extreem laag in de lockdown periodes. Het effect van de coronapandemie op de binnenstad is ook in 2021 duidelijk te zien, zie grafiek 1. De pieken in stadsdeel Zuid in januari en maart 2021 zijn te relateren aan de demonstraties tegen de coronamaatregelen op het Museumplein.

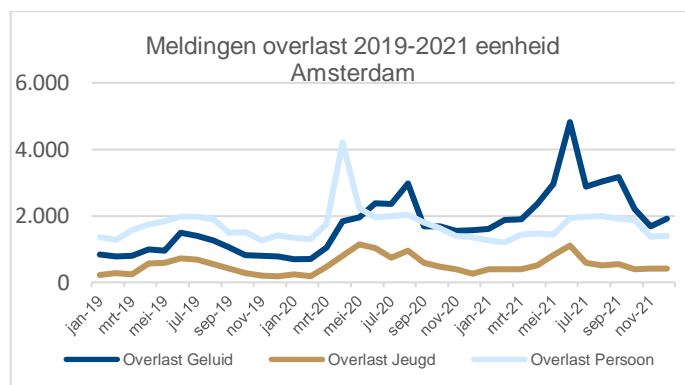

Grafiek 1: Totaal misdrijven per stadsdeel 2019 – 2021²⁸

Overlast

Het aantal politiemeldingen²⁹ geluidsoverlast is de laatste jaren flink gestegen in de eenheid: Van ruim 12.000 in 2019 naar 20.000 in 2020 en in 2021 zijn er meer dan 30.000 meldingen gedaan. In de zomermaanden is er jaarlijks een piek en in 2020 is de lockdownperiode herkenbaar. Het hoge aantal meldingen in juni 2021 heeft mogelijk te maken met de versoepelingen van de coronamaatregelen in die periode.

Het aantal overlastmeldingen jeugd ligt in 2021 11% lager dan in 2020. Overlastmeldingen persoon kende een sterke stijging in de eerste lockdown periode van 2020. In 2021 zijn er geen uitschieters. Het totaal aantal meldingen overlast van/door persoon in 2021 is ruim 19.000 tegenover bijna 23.000 in 2020 (-16%).³⁰

Grafiek 2: Meldingen overlast 2019 – 2021 eenheid Amsterdam³¹

Leeswijzer

De focus van dit trendbeeld ligt op de fenomenen die een centrale plek innemen in de werkzaamheden van de politie. Het is zeker geen uitputtend overzicht van alle zaken waar de politie zich mee bezighoudt. Wél geeft het inzicht in de meest pregnante thema's die momenteel spelen. De vijf thema's die achtereenvolgens aan de orde komen zijn: geweld, demonstraties, georganiseerde misdaad, cybercriminaliteit en digitalisering, en zorg en veiligheid. Daarbij is er aandacht voor waar de politie en haar partners momenteel staan wat betreft de aanpak op ieder thema. In de eindbeschouwing zal de balans opgemaakt worden.

Geweld

Politied medewerkers ervaren in 2021 een verharding van de samenleving; een ontwikkeling die zich vertaalt in een toenemende bereidheid tot het plegen van geweld. Er wordt een normverschuiving over de hele linie gesignaleerd, waarbij geweld wordt gebruikt als een eerste middel in plaats van het laatste redmiddel. Er zijn aanhoudende zorgen om jonge aanwas in de (drugs)criminaliteit, de Amsterdamse drillrap scene, de toenemende agressie en (be)dreiging, radicalisering, en extreme vormen van geweld binnen de georganiseerde misdaad in combinatie met zware wapens. Huiselijk geweld wordt hier buiten beschouwing gelaten en in de paragraaf Zorg en Veiligheid behandeld.

Bedreiging en intimidatie

Politici, bestuurders, journalisten en wetenschappers worden steeds vaker online bedreigd.³² “Sinds corona zien we een extra stijging. De samenleving reageert oververhit”, aldus een woordvoeder van het OM.³³ De waarde van dergelijke haat- en dreigberichten duiden is moeilijk, maar negeren is geen optie.³⁴ In de zomer van 2021 werd een Amsterdammer opgepakt voor het beramen van een aanslag op premier Rutte.³⁵ Via het openbare Telegram-kanaal was de 22-jarige verdachte daarnaast op zoek naar medestanders om met dodelijk geweld het parlement te bestormen.³⁶ Ook agenten worden slachtoffer van intimidatie en bedreiging tijdens het werk, mede door het online openbaren van hun identiteit (doxing). Bij demonstraties worden herkenbare foto's of persoonsgegevens van bijvoorbeeld de Aanhoudings Eenheid³⁷ op sociale media gezet.³⁸ In oktober 2021 kreeg een 35-jarige Amsterdammer een taakstraf van 60 uur, een voorwaardelijke celstraf en een gebiedsverbod voor alle Amsterdamse politiebureaus opgelegd. De man maakte bijna dagelijks filmpjes van politiemensen tijdens de uitvoering van hun werk en zette de duidelijk herkenbare beelden op YouTube met hun namen erbij.³⁹

Sinds mei 2021 zijn er meerdere verdachten voor de rechter verschenen voor opruiing, laster of bedreiging, onder andere gericht tegen RIVM-directeur Jaap van Dissel, minister Hugo de Jonge en D66-leider Sigrid Kaag. Het blijft niet bij intimidatie. Bepaalde beroepsgroepen werden het afgelopen jaar geconfronteerd met oplopende fysieke agressie. Het OLVG Amsterdam heeft voor de ziekenhuis-locaties in Oost en West particuliere beveiliging ingehuurd.⁴⁰ Om medewerkers te beschermen tegen aanhoudend geweld schaffen steeds meer mediaorganisaties bodycams en steekwerende vesten aan.⁴¹ Politied medewerkers herkennen deze tendens: volgens hen is sprake van een toenemende bereidheid tot geweldsaanwending tegen de politie. De aanwezigheid van de politie werkt voor sommige groepen als een rode lap, in plaats van de-escalierend. Zoals een politied medewerker het verwoordt: “Normaal rennen ze weg als ze de politie zien. Nu rennen ze op je af.” Dit vraagt veel van de professionele houding van individuele agenten.

Politied medewerkers geven aan dat gericht geweld tegen de politie voornamelijk plaatsvond tijdens de eerste helft van 2021. In het tweede half jaar beperkte het zich tot agressieve verbale uitingen, die zich op het randje van het toelaatbare bevonden. Een exces vormden de ernstigste rellen in tijden op 19 november 2021 in Rotterdam, waarbij de politie genoodzaakt was gericht te schieten op gewelddadige relschoppers. Dergelijke heftige gebeurtenissen hebben zich niet voorgedaan binnen de eenheid Amsterdam, hoewel op 2 januari 2022 wel ongeregelheden plaatsvonden tijdens een verboden demonstratie in de Amsterdamse binnenstad.⁴²

Bij de Rotterdamse rellen waren voetbalhooligans betrokken.⁴³ En hoewel er op landelijk niveau sprake is van oplaaiend supportersgeweld tijdens de pandemie, zijn er binnen de eenheid Amsterdam vooralsnog geen grote zorgen over: “bij voetbal is het rustig.”⁴⁴ Ajax-supporters zijn zelden betrokken bij gewelddadige confrontaties tijdens thuiswedstrijden en slechts incidenteel aanwezig bij demonstraties. Een zorg die wel door politied medewerkers wordt geuit is het zware vuurwerk dat door de harde kern wordt gebruikt tijdens wedstrijden. Dat soort zwaar vuurwerk is van hetzelfde kaliber als explosieven.

Geweldsspiraal in het criminele circuit

De geweldsspiraal in het criminele circuit zet zich voort. Politied medewerkers waarschuwen voor het nietsontziend geweld waarbij iedereen die in de weg staat bij het behalen van bepaalde (financiële) belangen – medecriminelen, familie én overheid – aan de kant moet. In maart 2021 werd Martin van der Pol, alias Polletje, doodgeschoten in Zuidoost⁴⁵ en eind 2021 werd in Amstelveen Ithzak Meiri geliquideerd.⁴⁶ In juli ging de gewelddadige moordaanslag op misdaadjournalist Peter R. de Vries in Amsterdam als een schokgolf door het land. Politiechef Frank Paauf gaf bij Een Vandaag aan dat we over een nieuwe grens zijn gegaan: “Kijk naar Pim Fortuyn, Theo van Gogh, Derk Wiersum. We zijn niet naïef; die grens wordt steeds verder opgerekt.”⁴⁷ De verdachten werden snel opgepakt: 45 minuten na de aanslag zijn twee mannen gearresteerd. Momenteel doet de Onderzoeksraad voor de Veiligheid onderzoek naar de beveiliging van Peter R. de Vries, advocaat Derk Wiersum en Reduan B, broer van de kroongetuige.⁴⁸

Foto 1: Gemeente Amsterdam haalt bloemenzee voor Peter R. de Vries weg, 23 Juli 2021 (ANP)

Het omvangrijke liquidatieproces Marengo en het criminele netwerk rondom hoofdverdachte Ridouan Taghi houden politie en justitie onverminderd bezig. Eind 2020 kwam naar buiten dat de twee advocaten van de kroongetuige op een dodenlijst zouden staan.⁴⁹ Ook werd bekend dat Taghi een gewelddadige ontsnappingspoging uit de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught had beraamd. Vier medewerkers van de EBI Vught moesten met spoed onderduiken en gevangenispersoneel ging maskers dragen om hun identiteit te verhullen.⁵⁰ De verreikende invloed van het criminele circuit verontrust politiemedewerkers en ze maken zich daarbij zorgen over de eigen veiligheid en herkenbaarheid.

Wapenbezit en -gebruik

De beschikbaarheid van vuurwapens in Amsterdamse wijken baart menig agent zorgen, hoewel steekwapens momenteel meer gebruikt worden. Het is volgens politiemedewerkers té eenvoudig om aan wapens te komen via digitale kanalen. Aanslagen gepleegd met explosieven, zoals handgranaten en vuurwerkbommen, zijn eveneens zorgwekkend. Met name het zware en illegale vuurwerk, zoals Cobra's, veroorzaken veel schade.⁵¹

De aanpak van (wapen)geweld blijft hoog op de lokale agenda staan. In 2021 vond een landelijke inleveractie plaats onder het motto: 'drop your knife, get a life', waarbij in totaal 3.300 wapens zijn ingeleverd.⁵² Deze actie was onderdeel van het 'Actieplan Wapens en Jongeren'⁵³ van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. De inleveractie die plaatsvond in Amsterdam, Uithoorn, Aalsmeer, Ouder-Amstel en Diemen met als doel het aantal wapens op straat te verminderen, leverde in totaal 221 wapens en 601 stukken munitie op, iets minder dan het voorgaande jaar.⁵⁴

De pilot gerichte wapencontroles – beter bekend als de proef preventief fouilleren - in vijf Amsterdamse wijken had als doel om het wapengeweld terug te dringen. De pilot van een maand was op voorhand omstreden vanwege het risico op etnisch profileren, waarna burgerwaarnemers werden toegevoegd om te garanderen dat er aselectief gecontroleerd werd door de politie. Hoewel gesteund door de lokale driehoek, stuitte dit plan binnen de politie op verzet⁵⁵: "De gemeenteraad en het college van B&W horen uit te gaan van het vakmanschap van agenten, totdat het tegendeel bewezen is", aldus de bonden⁵⁶; een sentiment dat ook werd gehoord tijdens gesprekken met politiemedewerkers. De pilot leverde in totaal 100 wapens op, waaronder ruim 80 messen.

Verharding onder jeugd

Er zijn zorgen om het gemak waarmee jongeren geweld gebruiken, en hoe dit hun aanzien op straat en online verhoogt. Wat online speelt in onderling berichtenverkeer via Telegram, Instagram en Snapchat, escaleert al snel naar de offline wereld. Het blijft niet bij elkaar uitdagen en sarren. Denk aan het 'exposen', afpersen, bedreigen en afdreigen⁵⁷ van andere jongeren. Online dreigementen worden ook daadwerkelijk uitgevoerd waarbij "geweld niet wordt geschuwd."⁵⁸ De

jeugdcriminaliteit neemt af, maar tegelijkertijd neemt het aantal jonge verdachten van ernstige feiten toe.⁵⁹

Amsterdams onderzoek naar jonge aanwas in de drugscriminaliteit bevestigt dat bepaalde jongeren op zeer jonge leeftijd reeds betrokken raken. De drugswereld gaat onlosmakelijk gepaard met geweld: een ripdeal ligt immers altijd op de loer.⁶⁰ Ook bij overvallen zijn vaak jonge verdachten betrokken en het aantal minderjarigen dat verdacht wordt van moord of poging tot moord is de afgelopen jaren gestegen.⁶¹

Net als in voorgaande jaren zijn er zorgen over drillrappers en geweldgebruik. Recent onderzoek toonde aan dat Amsterdam het grootste aantal drillrapgroepen van Nederland kent, waarbij het zwaartepunt (dertien van de achttien groepen) in stadsdeel Zuidoost ligt.⁶² De risico's zitten vooral in hun uitingen op sociale media en de drillrapvideo's die kunnen aanzetten tot geweld, met name tussen rivaliserende bendes die zich associëren met deze muziekstroming.⁶³ Hoewel de Nederlandse drillrap scene aanvankelijk werd gekenmerkt door messengeweld, doen vuurwapens nu hun intrede.⁶⁴ Het OM eiste eind oktober 2021 een taak- en voorwaardelijke celstraf tegen twee mannen vanwege een opruiende drillrapvideo en wapenbezit: "In deze video wordt naar het standpunt van het OM niet alleen geweld verheerlijkt maar ook aangezet tot geweld. De grens van artistieke vrijheid en vrijheid van meningsuiting is daarmee overschreden."⁶⁵ De officier benadrukte daarbij om niet alle drillrap over één kam te scheren en een duidelijk onderscheid te maken tussen uitingen die wel en die geen oproep doen tot het plegen van strafbare feiten. Want: drill an sich is niet strafbaar.

Overvallen

In de rest van Nederland namen de overvallen in 2021 sterk af, maar binnen de eenheid Amsterdam daalde het aantal niet. Na een golf van overvallen op telecomwinkels door overwegend jonge daders besloten verschillende providers in de regio Amsterdam hun voorraad smartphones uit de winkels te halen. Gemeente en politie kondigden aan om extra maatregelen te treffen, zoals verscherpt toezicht.⁶⁶

Het afgelopen jaar vond er in de eenheid ook een aantal zeer gewelddadige overvallen plaats. Op 19 mei 2021 werd een edelmetaal bedrijf in Amsterdam-Noord overvallen. Na een achtervolging en een vuurgevecht, waarbij de groep overvallers met automatische wapens heeft geschoten, eindigde de goudroof in Broek in Waterland.⁶⁷ Uiteindelijk zijn in totaal zes overvallers aangehouden, een zevende verdachte kwam om het leven. Dit heftige incident werd door politiemedewerkers omschreven als een filmscène uit het 'Wilde Westen' en heeft grote impact gehad op betrokken collega's.⁶⁸ Ook vond in 2021 een geruchtmakende woningoverval plaats op het gezin van voetballer Zahavi in Buitenveldert.⁶⁹

Geweldspotentieel: radicalisering en extremisme

Hoewel corona een sterke katalysator bleek voor veel uiteenlopende theorieën, is het complot-landschap minder versnipperd dan voorheen. Samenzweringstheorieën over onder andere Microsoft en Bill Gates komen veelal uit de VS

overwaaien en lijken steeds gangbaarder te worden. Complotten over een wereldwijd satanisch netwerk van pedofielen dat kinderen zou vermoorden worden nog onverminderd aangehangen. Er werden in 2021 diverse malen bloemen gelegd bij kindergraven door complotdenkers⁷⁰ en onder andere RIVM-directeur Jaap van Dissel werd ervan beschuldigd een 'kindermoordenaar' te zijn.⁷¹

Anno nu komt de geweldsdreiging, volgens de NCTV, vanuit zowel jihadistische als extreemrechtse hoek waardoor blijvende alertheid geboden is. Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland stelt dat de grootste geweldsdreiging nog immer uitgaat van de jihadistische beweging.⁷² Ook waarschuwt de NCTV voor de honderden tieners tussen de 12-20 jaar die online radicaliseren door extremistisch gedachtegoed. Er wordt rekening gehouden met aanslagen door jonge, potentieel gewelddadige eenlingen met steek- en vuurwapens en explosieven, gericht op verschillende doelwitten: evenementen, bewindspersonen, joodse en islamitische gemeenschappen of de vitale infrastructuur. De dreiging gaat vooral uit van een kleine groep jonge jongens die het zogenaamde 'accelerationisme' aanhangen: een rechts-extremistische ideologie waarbij terroristisch geweld wordt verheerlijkt om een rassenoorlog te ontketenen, met als doel een witte etnostaat te stichten. Sociale media versnelt de radicalisering van deze eenlingen:⁷³ online worden de manifesten van onder andere Brevik en de aanslagpleger in Christchurch weer veel verspreid. Daar zit een risico, beamen ook politiemedewerkers: het zijn meer aanhangers, met meer overtuiging.

Radicalisering tot extremisme is een complex proces, blijkt ook uit recent onderzoek van de Universiteit van Amsterdam.⁷⁴ Het is voor de politie moeilijk om aan de voorkant te komen: het begint vaak met activisme. Pas als er sprake is van strafbare uitingen, is de politie aan zet. Bovendien gebeurt het vooral in online fora en chatgroepen, wat het ongrijpbaar maakt. In het afgelopen jaar zijn er in de eenheid Amsterdam drie aanhoudingen verricht. En op 2 december 2021 werden twee verdachten, waaronder een jonge Amsterdammer, veroordeeld voor deelname aan een terroristische organisatie en opruiing tot een terroristisch misdrijf. Beiden waren lid van de rechts-extremistische terreurorganisatie 'The Base'.⁷⁵

Hoe nu verder?

Per 1 januari 2022 is er nieuwe wetgeving: de maximumstraf voor bedreiging gaat omhoog van 2 naar 3 jaar. Bedreiging van bestuurders, togadragers, politiemedewerkers en journalisten wordt verhoogd naar 4 jaar.⁷⁶ Ook heeft het OM voor het eerst zogenaamde complotkanalen op Telegram laten sluiten.⁷⁷ De overheid erkent daarnaast dat doxing een groeiend probleem is.⁷⁸ Om deze praktijk strafbaar te stellen heeft oud-minister Grapperhaus in 2021 een conceptwetsvoorstel ingediend.⁷⁹ Ook de nieuwe minister van Justitie en Veiligheid Yesilgöz onderstreept het belang van deze nieuwe 'doxing'-wet, waarvan men voornemens is deze voor de zomer in de Tweede Kamer te brengen.⁸⁰

Bedreigingen en geweld doen het afgelopen jaar een flink appèl op de politiecapaciteit. Vanuit de opsporing is het moeilijk om zicht en grip te krijgen op online bedreigingen, en ook het bewaken en beveiligen van rechters, officieren, politici, journalisten en bestuurders vraagt veel van de politie anno nu. Het stelsel Bewaken en Beveiligen staat hierdoor onder druk. "Het beveiligen van personen en panden die niet in de zwaarste dreiging vallen, wordt bijvoorbeeld nu door de Bewakingseenheid van de Amsterdamse politie gedaan. Onze mensen doen nu al twee jaar meer dan het uiterste. Voor hen is het een neventaak, wat betekent dat zij hun eigenlijke werk niet kunnen doen", aldus politiechef Frank Paauw.⁸¹

Foto 2: Start inhoudelijke behandeling Marengo proces 22 maart 2021 (Korpsmedia)

Om de politie te ontlasten zal voor de beveiliging van 'hoog risico zittingsdagen' het leger worden ingezet bij de rechtbank in Amsterdam.⁸² Ook heeft voormalig minister voor Rechtsbescherming Dekker een voorstel voor de aanpak van georganiseerde misdaad ingediend, waarbij onder andere rechtszaken via een videoverbinding kunnen worden gehouden om vervoer en beveiliging te ontzien.⁸³ Er zijn daarnaast plannen om een fulltime team Bewaken en Beveiligen in te richten dat niet ten koste zal gaan van het huidige blauw. Hun beoogde taakstelling ligt tussen de basis politiezorg en de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB) in. Ook loopt er in onder andere de eenheid Amsterdam een 4-jarige pilot met een team Bewakingseenheid (BE), waardoor meer capaciteit vrijkomt binnen de basisteams.

De Amsterdamse driehoek is voornemens om de wapencontroles in 2022 uit te breiden, met als voornaamste aanpassingen meer inspraak van de wijkteams bij het bepalen van plekken en tijden van controles,⁸⁴ en de inzet van technische hulpmiddelen.⁸⁵ Dit vervolgplan kan op steun van de politiebonden rekenen.⁸⁶ Een voorstel om preventief fouilleren onderdeel te maken van de APV vond binnen de Amstelveense gemeenteraad eind 2021 geen weerklank.⁸⁷

Demonstraties

Demonstreren is een grondrecht en door demonstraties te begeleiden waarborgt de politie dit recht. Het is ook een uitingsvorm van maatschappelijk ongenoegen. Er waren in 2021 meer demonstraties, en deze waren ook massaler dan in voorgaande jaren. Het inschatten op voorhand van omvang

en verloop is lastig. De meeste demonstraties, ook de grootschalige, verliepen zonder problemen. Maar er is dit jaar meerdere malen geweld gebruikt tegen de politie en de politie heeft daarop gereageerd met geweld. Waar dit gebeurde heeft dat grote impact op politiemedewerkers en op de organisatie. De politie wordt gezien als het gezicht van de overheid, een overheid die door veel demonstranten wordt gewantrouwd.

Meer & massaler

In Amsterdam is er in 2021 veel gedemonstreerd. In totaal ging het om 1.566 aangemelde demonstraties, een groter aantal dan in voorgaande jaren: in 2019 waren het er 1.448 en in 2020 ging het om 1.422 demonstraties.⁸⁸ Deze cijfers laten zien dat de demonstratiebereidheid ondanks de pandemie en de daarbij behorende beperkingen groot was. Het betroffen niet alleen grote demonstraties maar ook kleinschalige protesten waarbij met regelmaat politie-inzet vereist was.

Lag in 2020 het zwaartepunt van anti-overheidsprotesten nog in Den Haag, het afgelopen jaar heeft een groot deel van deze demonstraties in de hoofdstad plaatsgevonden. Het begon met de avondklokrellen in januari, wekelijks 'koffiedrinken' op het Museumplein in het voorjaar en na een relatief rustige zomer, waren er in het najaar opnieuw massale protesten tegen de coronamaatregelen. Daarnaast vinden er ook onaangekondigde demonstraties plaats. Behalve de toename van het aantal demonstraties in het hele land en Amsterdam zijn de protesten massaler geworden: het aantal demonstranten is aanzienlijk toegenomen. Op 11 september 2021 telde het Unmute Us-protest⁸⁹ zo'n 35.000 mensen en aan het Woonprotest een dag later deden naar schatting 15.000 betogers mee. Tijdens de klimaatmars van 6 november 2021 werd geprotesteerd door zo'n 40.000 demonstranten.⁹⁰

Nieuwe groepen

Opvallend vaak protesteerden demonstranten met uiteenlopende achtergronden gezamenlijk tegen het beleid in Nederland. Wat de groeperingen veelal bindt is hun weerstand tegen de coronamaatregelen en hun wantrouwen jegens de politiek. Begin 2021 werd 'koffie gedronken' op het Museumplein, in het najaar werd gedemonstreerd tegen de woningnood en onder de noemer 'Samen voor Nederland' protesteerden vele groeperingen tegelijkertijd tegen de coronamaatregelen.

In veel protesten liepen Defend groepen mee. Deze ontstonden in coronatijd, zijn lokaal georganiseerd en voeren een eigen vlag: Defend IJmuiden, Defend Amsterdam, Defend Limburg.

Zij claimen "de demonstranten te 'beschermen' tegen politiegeweld." Defend Amsterdam zegt daarover: "We zullen nooit als eerste geweld gebruiken of daar op uit zijn, maar er ook niet zomaar voor wijken."⁹¹ Ze zijn veelal herkenbaar aan hun zwarte en gezichtsbedekkende kleding. De Defend groepen worden gezien als rechts. Als een Defend groep aankondigt naar een demonstratie te komen is dat voor politie en bestuur een factor om rekening mee te houden. Het is bekend dat Defend groepen voorbereid zijn op geweld en wapens meenemen, bijvoorbeeld verzwaarde handschoenen en slag- en stootwapens.

Ook als Black Bloc aankondigt te gaan protesteren, wordt daar extra op gelet door de politie vanwege hun demonstratietactiek en de kans op escalatie. In tegenstelling tot Defend, bevindt Black Bloc zich juist in de uiterst linkse hoek van het politieke spectrum en komt vooral opdagen bij links georiënteerde demonstraties. Het is geen nieuwe groepering, wel lijkt zij, volgens politiemedewerkers, meer aanhangers op de been te brengen dan voorheen.

Actiegroepen die in de afgelopen jaren van zich lieten horen zoals de boeren, Extinction Rebellion en Black Lives Matter hebben in 2021 beduidend minder gedemonstreerd. Als ze protesteerden, namen zij over het algemeen de coronamaatregelen in acht. Klimaatverandering en institutioneel racisme zijn onveranderd actueel en naar verwachting zullen deze onderwerpen volgend jaar ook weer op de demonstratie agenda staan.

Extreemrechtse invloeden

Tijdens de demonstraties tegen de coronamaatregelen zijn afgelopen jaar uitingen van rechts-extremistische denkbeelden te zien geweest. Begin september droegen enkele demonstranten bij een protest in Amsterdam Jodensterren op hun kleding. De burgemeester van Amsterdam riep de organisatie van het coronaprotest dringend op dit te veroordelen.⁹² Ook de Prinsenvlag, de oranje-wit-blauwe NSB-vlag, werd bij verschillende demonstraties meegevoerd. In het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 55 noemde de NCTV de Defend-groepen. "Dit zijn anti-overheidsgroepen met mogelijk extreemrechtse invloeden waarbinnen vernieling, belediging, opruiing en geweld tegen de politie geaccepteerd zijn", aldus Pieter-Jaap Aalbersberg.⁹³

In de politiek worden rechts-extremistische denkbeelden en termen gebezigd in de debatten, bijvoorbeeld door leden van Forum voor Democratie. Politicoloog Léonie de Jonge: "Wat we zien is de normalisering van radicaal-rechts en extreemrechts gedachtegoed in de Tweede Kamer." Zij vindt dat er in deze situaties steviger moet worden ingegrepen.⁹⁴ In december 2021 heeft de rechter in een kort geding bepaald dat uitingen waarbij het lot van ongevaccineerden wordt vergeleken met slachtoffers van de Holocaust onrechtmatig zijn en dergelijke berichten verwijderd dienen te worden.⁹⁵

Van demonstreren tot rellen

Bij een aantal protesten is geweld tegen de politie gebruikt en zijn grote vernielingen aangericht. Zondag 17 januari 2021 liep het 'koffiedrinken' op het Museumplein uit de hand.⁹⁶

Een groep demonstranten wilde na het noodbevel niet vertrekken van het plein. Agenten werden met stenen bekogeld en enkelen raakten gewond, ook een politiepaard kreeg klappen. Enkele dagen later liep een avondklok-protest in Eindhoven uit op een veldslag met de politie. De schade door vernielingen was groot.

Het afgelopen jaar zijn enkele protesten door relschoppers geïkaapt. Het is voor de politie zaak verschil te maken tussen demonstranten en relschoppers die uit zijn op een confrontatie met de politie. *"We moeten de gasten die willen rellen, zo snel mogelijk weren, de angel eruit trekken."*⁹⁷ Politie medewerkers zien vaak dezelfde personen in verschillende protesten, en het is voor hen duidelijk: die komen niet om te demonstreren, maar om te rellen.

Tijdens een spontaan protest op vrijdag 19 november 2021 tegen de coronamaatregelen liep het in Rotterdam uit op zeer ernstige rellen. Politie en bestuur waren hier niet op voorbereid.⁹⁸ Er is veel geweld gebruikt door de relschoppers: er werd onder andere met stenen en zwaar vuurwerk gegooid. Politieagenten werden dusdanig bedreigd dat zij zich genoodzaakt voelden gericht te schieten. Zowel onder de relschoppers als de politie zijn gewonden gevallen. Politiechef Frank Paauw schreef naar aanleiding daarvan aan zijn medewerkers: *"Relschoppen is van alle tijden, maar de mate waarin dit nu gebeurde, de intensiteit en de focus op de politie kent zijn weerga niet."*⁹⁹ De NCTV verwoordde het als volgt: *"We zagen voor het eerst direct geweld gericht op de overheid. Politie en brandweer werden aangevallen als 'gezicht' van de overheid."*¹⁰⁰

Bij hoge uitzondering werd de aangemelde coronademonstratie op 2 januari 2022 door de Amsterdamse driehoek verboden. De verwachte opkomst was dusdanig hoog dat de anderhalve meter afstand niet gehandhaafd zou kunnen worden op het Museumplein en er waren signalen *"dat niet alleen vredelievende demonstranten naar het Museumplein wilden komen."*¹⁰¹ De demonstranten kwamen toch. Er volgde een confrontatie met de politie waarbij ook politiehonden werden ingezet.

Impact op politiemedewerkers

Er is al langer sprake van een toename van agressie en geweld bij demonstraties én geweld tegen politie, maar in 2021 is het geëscaleerd. De NCTV zegt hierover: *"Waar in voorgaande jaren enkele keren de inzet van de ME nodig was om orde te herstellen, is daar sinds juni 2020 al tientallen keren sprake van geweest."* De NCTV ziet dat er online wordt opgeroepen tot hardere acties als brandstichting, bedreiging en het verspreiden van adresgegevens van politiemensen.¹⁰²

Het geweld heeft grote impact op politiemedewerkers, aldus een expert geestelijke verzorging: *"De protesten verhardden niet*

alleen, maar volgen elkaar ook in hoog tempo op. Steeds opnieuw worden agenten ingezet, ze hollen van het ene incident naar het andere. Dat is funest." Tineke van der Gulik, korpspsycholoog van de politie, beaamt dat. Ook noemt zij de onvoorspelbaarheid van de rellen als risicofactor voor psychische en morele schade, net als de coronamoeheid bij agenten zelf. *"Agenten zijn natuurlijk ook gewoon mensen en hebben ook weleens twijfels over de maatregelen."*¹⁰³

Het gesprek met demonstranten wordt steeds moeilijker. Een politiemedewerker gaf aan dat hij prima wist hoe om te gaan met een hooligan, maar niet meer te weten wat te verwachten wanneer een boze burger voor hem staat en hoe daar het beste op te reageren: *"De gewone burger lijkt zelfs te radicaliseren."*

Foto 3: Protest tegen de coronamaatregelen 7 maart 2021 (Korpsmedia)

Rol sociale media

Sociale media zijn een factor van formaat voor het protest anno nu: ze verbinden en mobiliseren mensen en verspreiden van (des)informatie. Dit stelt groepen in staat zich te organiseren, zich razendsnel te mobiliseren en aan te sluiten bij andere groeperingen voor een demonstratie.

Hoogleraar sociale verandering en conflict Jacquélien van Stekelenburg ziet een duidelijke toename van niet-aangemelde demonstraties. Sociale media maken het makkelijker om een protest te organiseren. Zij zegt: *"Deze protesten hebben geen duidelijk script, waardoor zij sneller uit de hand lopen."*¹⁰⁴ Indien een demonstratie niet is aangemeld zijn omvang en verloop nog lastiger in te schatten gezien de korte voorbereidingstijd. Desalniettemin faciliteren politie en bestuur deze protesten in het belang van de openbare orde.

Het geweldsgebruik, zowel door demonstranten als politie wordt breed uitgemeten in de (sociale) media. Betogers van het Woonprotest in Rotterdam op 17 oktober 2021 hadden felle kritiek op het politieoptreden aldaar en zetten beelden ervan online om hun gelijk aan te tonen. De politie reageerde uiteindelijk door, hoogst ongebruikelijk, dronebeelden te delen ter weerlegging van de kritiek.¹⁰⁵ VN-rapporteur Nils Melzer deelde beelden van het politieoptreden tijdens de verboden demonstratie in Amsterdam op 2 januari 2022 online en

bestempelde ze als 'walgelijk'. Burgemeester Halsema heeft hem gevraagd de Nederlandse politie niet op basis van één video te beoordelen.¹⁰⁶

Nepnieuws en desinformatie hebben invloed op demonstraties. Er gaat een grote mobiliserende kracht van uit. Zo werden tijdens de demonstratie in Amsterdam, de dag na de rellen in Rotterdam, door demonstranten rouwbanden gedragen voor een vermeend dodelijk slachtoffer van deze rellen.

Hoe nu verder?

“De kritische grens is in zicht”, aldus Frank Paauw in het programma Buitenhof¹⁰⁷ over de politiecapaciteit die wordt ingezet bij demonstraties. Een politiemedewerker verwoordt het als volgt: *“Voor mijn gevoel sta ik 75% van mijn tijd in een demo, bijna elk weekend, terwijl ik veel liever mijn gewone werk doe.”*

Gezien de grote bereidheid tot demonstreren onder burgers de afgelopen jaren, is de verwachting dat ook in de toekomst veel demonstraties zullen blijven plaatsvinden, niet alleen tegen de coronamaatregelen maar ook op andere thema's. Het is voor de politie op voorhand lastig in te schatten hoeveel inzet nodig is. Ook als demonstraties rustig verlopen, vergen zij veel capaciteit. Politie-medewerkers vragen zich af of de inzet niet anders kan.

Incidenten waarbij politiemensen agressief of gewelddadig worden bejegend, krijgen hoge prioriteit bij justitie. Het Openbaar Ministerie brengt de daders zo snel mogelijk voor de rechter en eist hoge straffen. Vijf dagen na de rellen in Rotterdam zijn twee personen veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf maanden, deels voorwaardelijk. Zij mogen een jaar niet in het centrum van Rotterdam komen en kregen een boete opgelegd voor vernieling.¹⁰⁸

Na de rellen in Rotterdam bleef het rustig in Amsterdam. Onder andere door de samenwerking van jongerenwerk, buurtvaders en –moeders en politie in Nieuw-West zijn rellen voorkomen. Degelijk buurtwerk – dagelijks en intens – verklaart volgens betrokkenen en onderzoekers waarom in de ene buurt of stad rellen uitbreken, en in de andere niet.¹⁰⁹ Politie-medewerkers geven aan dat agressie vanuit demonstranten richting politie de crux is van het probleem. Er ligt wat hen betreft een verantwoordelijkheid bij de demonstranten om het demonstratierecht op de juiste manier te gebruiken, zodat de politie vreedzame protesten kan blijven faciliteren.

Georganiseerde misdaad

Binnen de georganiseerde misdaad komen drugs en witwassen als hoofddelicten naar voren. Europol constateert in haar meest recente SOCTA studie (The EU Serious and Organised Crime Threat Assessment) dat de drugshandel domineert binnen criminele netwerken. Zowel wat betreft

het aantal criminelen en netwerken dat daarin actief is, als wat betreft de grote sommen geld die het hen oplevert in de productie, handel en distributie. Daarbij komt: veel van het geweld in de georganiseerde misdaad is gerelateerd aan de drugshandel.¹¹⁰ Criminelen bedienen zich, aldus politiemedewerkers, meer dan voorheen van grenzeloze vormen van geweld. Het fluïde karakter van deze criminele groepen, hun grenzeloosheid en alomane aanwezigheid, baren menig politiemedewerker zorgen: is het dweilen met de kraan open of biedt de rechtsstaat tegenwicht?

Fluide netwerken

Europol constateert dat de meerderheid van de criminele groepen in de EU losse netwerken zijn die zich formeren rond een kerngroep en dat de overige 40% van de groepen een hiërarchische structuur kent.¹¹¹ Politie-medewerkers herkennen dit. Zij zien dat de aard van de georganiseerde criminaliteit verandert. Er is veelal geen sprake meer van strakke top-down organisaties, maar van fluïde netwerken die lastig grijpbaar zijn voor opsporingsinstanties. Er wordt gewerkt in wisselende samenstellingen. Concepten als *'crime as a service'*, *'moordmakelaars'* en *'uitzendkrachten voor de onderwereld'* wijzen op de mogelijkheden om criminele dienstverlening in te kopen en op de vervangbaarheid van criminelen binnen een netwerk. Bijna 60% van de criminele groepen houdt zich, aldus Europol, bezig met corruptie waarbij sprake is van het gericht 'werven' van ambtenaren of een specifieke sector als deel van hun *'business strategy'*.¹¹²

De ongrijpbaarheid wordt vergroot doordat uitvoerende taken binnen criminele netwerken worden uitbesteed aan – veelal - jonge jongens en meiden. Zij leveren hand- en spandiensten, verdienen daarmee (goed) geld en stijgen op de criminele ladder. Zo is in 2021 een extreme stijging te zien van het aantal uithalers¹¹³ dat werd aangehouden.¹¹⁴ Recent onderzoek wijst op betrokkenheid van vissers bij de drugshandel: zij pikken pakketten met drugs op uit zee en brengen deze aan land.¹¹⁵ Dergelijke verleners van criminele diensten zijn degenen die als eerste bij justitie in beeld komen. De 'grote vissen' blijven veelal onzichtbaar en buiten bereik.

Grenzeloos en onaantastbaar

Er is sprake van een veranderende attitude onder criminelen, zo merken politie-medewerkers en ze beschrijven de al eerder ingezette tendens van verharding en nietsontziendheid waarbij men het zich als crimineel veroorlooft 'fouten' te maken. Hierbij worden ook onschuldige burgers en vertegenwoordigers van de rechtsstaat slachtoffer van – al dan niet dodelijk - geweld.

Moordopdrachten worden niet alleen gegeven vanuit zakelijke motieven maar ook vanuit meer irrationele beweegredenen als het nemen van wraak, het tonen van macht en het inboezemen van angst.¹¹⁶ Politiedeskundigen omschrijven het als een vorm van terreur zonder regels en zonder geweten. Ze wijzen daarbij in concreto op de aanslag op Peter R. de Vries in juli 2021 en de werkwijze van het criminele netwerk rond Taghi. De bedreigingen richting gezagsdragers maken duidelijk dat men bereid is ver te gaan en lak heeft aan de rechtsstaat. Waar de meeste criminele samenwerkingsverbanden verkiezen in de luwte – onder de radar en onzichtbaar – te opereren, zien politiedeskundigen nu ook criminele groepen zich juist openlijk manifesteren met hun criminele gedragingen, daarmee hun onaantastbaarheid onderstrepend.

Onaantastbaar hangt samen met ongrijpbaar en niet-traceerbaar. Mensenhandel- en smokkel zijn voorbeelden van delicten waar lastig de vinger op te leggen is, omdat zij moeilijk bewijsbaar zijn. Het is volgens politiedeskundigen helder dat hier bepaalde netwerken actief zijn, maar de pakkans is relatief klein en het zicht op criminele samenwerkingsverbanden, evenals het daadwerkelijke zicht op daders ontbreekt. Wat wel opvalt is het grote aantal jonge verdachten van seksuele uitbuiting, circa een derde is jonger dan 23 jaar. De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen stelt: *“Ik kan niet genoeg benadrukken hoe verontrustend ik het vind dat zulke jonge mensen zich schuldig maken aan zulke ernstige misdrijven. We weten nog te weinig van de daders, hoe en waarom ze doen wat ze doen. Daar moeten we meer over weten, want zonder daders zijn er geen slachtoffers.”*¹¹⁷ Mensensmokkelaars zijn zeer flexibel wat betreft hun werkwijze. Zij passen zich snel aan naar gelang omstandigheden als het weer, beschikbaar transport en de aanwezigheid van politie en justitie. Migranten worden vaak het slachtoffer van geweld of de dreiging met geweld. Bovendien wordt hun leven op het spel gezet door zeer onveilige wijzen van transport.¹¹⁸

Alomtegenwoordig & ondermijnd

Alles draait uiteindelijk om geld en het is duidelijk dat *‘crime does pay’*, voornamelijk met drugshandel. Nederland is een logistiek knooppunt voor o.a. de cocaïnehandel en Nederland en België staan bekend als de belangrijkste draaischijf voor cocaïnesmokkel naar Europa.¹¹⁹ Ook al staat Nederland in het buitenland bekend als *‘narcostaat’*,¹²⁰ de meningen onder politiedeskundigen zijn hierover verdeeld. Ze zijn het er wel over eens dat er veel naïviteit bestaat in de maatschappij omtrent de drugswereld, de hoeveelheid geld en het geweld dat erin omgaat. In 2021 werd 70.571 kilo cocaïne gevonden in de haven van Rotterdam, waar er in 2020 nog 48.000 in beslag genomen werd.¹²¹ Ook wordt een grote stijging van het aantal drugsdumpingen waargenomen.¹²² Via het kraken van cryptotelefoons die gebruikt werden door criminelen is zicht verkregen op dynamische drugslabs die snel switchen met betrekking tot waar en wat ze produceren. Het onderstreept het fluide en internationale karakter van de netwerken. Duidelijk is dat er grote hoeveelheden geld in het wereldje omgaan.¹²³

Foto 4: “Kaas, cocaïne en moordenaars” (©Der Spiegel 42/2022)

Criminelen zijn aanwezig op de vastgoedmarkt, ze beleggen, doen aan oplichting, witwassen en aan digitale- en cybercriminaliteit als Marktplaatsfraude en phishing, maar ook mensenhandel- en smokkel zijn bronnen van inkomst. Volgens de gemeente Amsterdam was 15% van de woningaankopen in 2020 onverklaarbaar en kan dit te maken hebben met ondermijning¹²⁴, oftewel invloed van georganiseerde misdaad.

De ondermijnende invloed van georganiseerde criminaliteit is overduidelijk. Dit wordt onderstreept door de mate van corruptie die zichtbaar werd door de ontsluiting van cryptotelefoons en door de rol die facilitators -dienstverleners in de bovenwereld - hebben binnen criminele netwerken. Een van de advocaten van Taghi wordt verdacht van *“betrokkenheid bij de voorbereiding en uitlokking van zeer ernstige en gewelddadige strafbare feiten”*¹²⁵, waaronder het beramen van een ontsnappingspoging uit de EBI (Extra Beveiligde Inrichting) in Vught.¹²⁶ Daarnaast is bekend dat criminelen ‘hun mensen’ op cruciale plekken in de bovenwereld positioneren en dat er sprake is van voortgezet crimineel handelen tijdens detentie.

Ondermijning is merkbaar op lokaal niveau in de wijken en buurten. Politiedeskundigen geven aan dat georganiseerde criminaliteit daar ‘neerdaalt’. In het bijzonder kwetsbare personen en jongeren raken hierbij betrokken. Drugslabs worden aangetroffen in woonwijken en misdaad is daarmee niet langer een wereld ‘ver van je bed’. Ook het bijbehorende geweld vindt plaats in het lokale, en kan een verlamdend effect hebben. Eind november 2021 werden twee welzijnsorganisaties in Nieuw-West getroffen door molotovcocktails. De wijkagent kwam er te vaak langs, menen anonieme bronnen. Men sprak van een *“gerichte aanslag.”*¹²⁷

Er is zicht aan het ontstaan op criminele activiteiten op logistieke knooppunten als de haven en de bloemenveiling. Het lijkt een relatief klein deel van de ondernemers te zijn dat zich hier mee inlaat.¹²⁸ Wel laten de arrestaties naar aanleiding van de ontsluiting van de cryptotelefoons zien dat er een drugsbende actief was op de veiling¹²⁹ en is er 300 kilo cocaïne ontdekt in een partij bloemen.¹³⁰ Dat er sprake is van criminaliteit in de haven van Rotterdam is algemeen bekend en komt vaak in de media naar voren. Er zijn zorgen om verplaatsing van

criminaliteit van de Rotterdamse naar de Amsterdamse haven als 'uitwijkhaven' voor criminelen mede vanwege de 'versnipperde samenwerking' tussen de lokale autoriteiten.¹³¹ Het verdwijnen van het team Water Havens helpt hierin zeker niet, aldus politiemedewerkers: de signalerende functie van de politie in de haven staat onder druk en opgebouwde specialistische kennis verdwijnt.¹³²

Criminele geldstromen

Criminaliteit is lucratief en de verdienmodellen zijn oneindig in variatie. Rond 16 miljard euro werd er jaarlijks in Nederland op niet-legale wijze verdiend en witgewassen aldus een rapport uit 2018 van het WODC.¹³³ De verwachting van de Rekenkamer is dat tijdens de coronapandemie meer geld wordt witgewassen dan voorheen.¹³⁴ Duidelijk is dat criminelen creatief zijn in het bedenken van manieren om geld te verkrijgen. Dat doen ze met drugshandel, lastig te bewijzen delicten als uitbuiting en op het oog complexe vormen van cybercriminaliteit. Het varieert van een simpel 'goederenverkoop-model' waarbij de klant betaalt per gekocht product, tot een geavanceerd 'servicemodel', als bijvoorbeeld bij ransomware. Experts geven aan dat het voor hen lastig is om alle verdienmodellen te doorgronden en in kaart te brengen. Tijd, capaciteit, kennis, ervaring en het gebrek aan informatie zijn beperkende factoren.

Feit is dat het OM en de opsporingsdiensten in 2020 met het aanpakken van criminele geldstromen flinke stappen hebben gezet.¹³⁵ In 2020 werd voor een bedrag van 303 miljoen euro (2019: 258,1 miljoen euro) aan beslag gelegd, waaronder veel contant geld en cryptovaluta. Ook de eenheid Amsterdam heeft goed gepresteerd: de afpakdoelstelling voor 2021 is gehaald.¹³⁶

Hoe nu verder?

Onder politiemedewerkers bestaat het beeld dat men soms bezig is te dweilen met de kraan open: criminelen beschikken over meer middelen, kennis en mankracht dan de politie en zij opereren meer proactief waar de politie veeleer reactief acteert. Het wordt door velen ervaren als 'een ongelijke strijd'.

De data van de gehackte cryptotelefoons levert echter een schat aan informatie op en bevat veel aanknopingspunten voor de opsporing. Met als resultaat tot nu toe dat er geld, wapens en cocaïne afgepakt is, criminele groepen in kaart gebracht zijn, er waardevolle informatie verstrekt is aan diverse opsporingsteams en verdachten zijn aangehouden. De verwachting is dat deze data in de nabije toekomst nog veel meer lopende onderzoeken zal kunnen bedienen en dat het in 2022 zal leiden tot meer veroordelingen. De keerzijde van de grote hoeveelheid cryptodata die ontsloten wordt, is dat het rechtssysteem mede hierdoor vol loopt. Het is ondoenlijk om alle zaken die hierin besloten liggen op te pakken.

Politiemedewerkers verwachten dat verschil gemaakt kan worden door in te zetten op preventie, door meer te investeren in wijken en op jeugdig 'aanstormend talent' in criminele organisaties. Dit is in lijn met wat Pieter Tops bepleit in de aanpak van ondermijning in de wijken: het combineren van preventie en repressie waarbij politie en het sociaal domein

samen als bondgenoten werken.¹³⁷ Daarnaast zet de politie samen met haar partners, o.a. in RIEC verband, in op integrale aanpak van georganiseerde criminaliteit om slagvaardiger en efficiënter te kunnen opereren. In 'Driehoek tegen drugscriminaliteit'¹³⁸ presenteerden de gemeente, het OM en de politie van Amsterdam hun plannen om drugsgerelateerde problemen aan te pakken. Via preventieve en repressieve interventies zet men in op o.a. bewustwording, het bieden van perspectief aan jongeren en het tegengaan van excessief geweld.

Productie, handel en bezit van de designerdrug 3-MMC is sinds november 2021 verboden. Het kabinet werkt aan een breder verbod,¹³⁹ om te voorkomen dat er een nieuwe versie van op de markt komt. Amsterdam heeft zich aangesloten bij gemeenten die verkoop van lachgas in de horeca en op evenementen verbieden.¹⁴⁰ Het CDA wil gebruikershoeveelheden harddrugs niet meer gedogen.¹⁴¹ Op 1 januari 2022 gaat nieuwe wetgeving ter versterking van de aanpak ondermijning in. Daarin worden precursoren¹⁴² verboden, en wordt illegaal verblijf op logistieke terreinen (o.a. de haven) strafbaar met een gevangenisstraf van één jaar.¹⁴³

De minister van Justitie en Veiligheid stelde op Prinsjesdag 2021 geld beschikbaar voor het stoppen van ondermijnende criminaliteit, waarvan een groot deel voor het opsporen en bestraffen van zware criminaliteit en het afpakken van crimineel geld.¹⁴⁴ Ook het MIT (Multidisciplinair Interventie Team) komt voort uit een initiatief van de minister van JenV. Dit team 'in opbouw' met specialisten vanuit diverse opsporingsinstanties, richt zich specifiek op het bestrijden van criminele netwerken. Sommigen zien het als oplossing om 'nieuwe Taghi's' te voorkomen, bij anderen zijn de verwachtingen laag van wat dit team kan bewerkstelligen.¹⁴⁵

Een aantal Europese ministers van Veiligheid en Justitie hebben naar elkaar uitgesproken om verdienmodellen van criminelen te verstoren.¹⁴⁶ Er zijn plannen gemaakt om het afpakken van crimineel vermogen te vergemakkelijken en om spoedbevrozing van een financiële transactie mogelijk te maken om te voorkomen dat crimineel geld wordt weggesluisd.¹⁴⁷ Deze voornemens passen in een ontwikkeling die sinds 2019 in gang is gezet met de Nationale Aanpak Witwassen.¹⁴⁸

Na de aanslag op Peter R. de Vries en in relatie tot het proces rond Taghi, wordt met regelmaat de vraag gesteld: wat kan Nederland leren van de Italiaanse aanpak van de maffia? Nicola Gratteri, die het megaproces tegen de 'Ndrangheta', de maffia in het zuiden van Italië leidt, stelt dat Nederland de maffia onderschat. Wat volgens hem nodig is: "Zwaardere straffen, een betere uitrusting, verdergaande regelgeving en meer mankracht."¹⁴⁹

Cybercriminaliteit & digitalisering

De fysieke en digitale wereld zijn tijdens de pandemie sterker verworven geraakt.¹⁵⁰ Volgens het Nationaal Cybersecurity Centrum (NCSC) heeft de coronacrisis “*het digitale landschap blijvend veranderd.*”¹⁵¹

Cybercriminaliteit nam een grote vlucht.¹⁵² Nieuwe ontwikkelingen in het

digitale domein volgen elkaar in rap tempo op. Er komt steeds meer druk op de overheid om haar rol in het digitale domein te vervullen.¹⁵³ Experts waarschuwen dat het inmiddels twee voor twaalf is: een stevige aanpak van cybercriminaliteit kan niet langer op zich laten wachten.¹⁵⁴ Traditionele vormen van criminaliteit zijn meer digitaal, en er is een transformatie nodig binnen de politie. Het belang van specialiseren en investeren op het gebied van digitale expertise wordt door iedereen, zowel politie als haar partners, gevoeld.

Ongrijpbaar

Volgens Europol is er sprake van een evolutie in het digitale domein.¹⁵⁵ Inventieve criminelen passen zich razendsnel aan en lopen ondertussen vóór in de digitale wedloop: “*Je kunt bijna niet meer bankieren zonder internet, we doen onze boodschappen digitaal; logisch dat criminelen van een oud model naar een nieuw model overgaan.*”¹⁵⁶ Dat zien we terug in de criminaliteit: in 2020 digitaliseerde de ouderwetse babbeltruc aan de deur naar de ‘Vriend-in-nood fraude’ via Whatsapp, wat in 2021 weer veranderde in de bankhelpdeskfraude.

Voor het plegen van cybercriminaliteit hoef je anno nu geen briljante hacker te zijn of veel technische kennis te hebben: er bestaan kant-en-klare criminele pakketten, zoals zeer gebruiksvriendelijke ‘phishing kits’. Het instapniveau is laag en het verdienmodel zeer aantrekkelijk: vaak wordt er betaald. Ook draagt de lage pakkans door de grenzeloosheid van het internet en allerlei anonimiserings technieken bij aan de stijging van dit soort criminaliteit.¹⁵⁷ Er is online een fysieke afstand tot het delict en de structuur van het virtuele domein zorgt er ook voor dat fysieke landsgrenzen van weinig betekenis zijn.¹⁵⁸ Criminelen zijn vaak verder dan de politie, waardoor ze zich al gauw onaantastbaar wanen. Daarbij komt dat de aangiftebereidheid laag is. Slachtoffers schamen zich voor hun onwetendheid, hebben het al elders gemeld (bijv. de bank) of hebben geen fiducia in de strafrechtelijke aanpak.

Iedereen kan slachtoffer worden: de kwetsbaarheid van burgers en bedrijven is groot terwijl het aantal digitale aanvallen toeneemt.¹⁵⁹ In het Cybersecuritybeeld Nederland (CSBN) 2021 stelde de NCTV dat ‘cyberattacks’ het zenuwstelsel van de maatschappij aantasten.¹⁶⁰ Veel van onze infrastructuur hangt af van digitale processen en ook politiemedewerkers maken zich zorgen om mogelijk aanvallen op vitale sectoren, zoals ziekenhuizen en GGD’s.¹⁶¹

Cybercriminaliteit neemt toe, maar het zicht op verdachten is beperkt. Onder andere door het gebruik van loopjongens en zogenaamde money mules blijft de criminele top vaak buiten schot. De ongrijpbaarheid is mede toe te schrijven aan de inventiviteit, transactiesnelheid en het toenemend gebruik van buitenlandse rekeningen. Voor zover er zicht is wijkt het totaal aantal verdachten van cybercriminaliteit in 2021 (176) niet af van die van het voorgaande jaar (185). De twee leeftijdscategorieën t/m 21 jaar en 22-36 jaar vormen het overgrote deel van de verdachtenpopulatie binnen de eenheid Amsterdam.

Criminaliteit digitaliseert verder

De verwachting is dat cybercriminaliteit blijft toenemen. In 2019 waren er landelijk circa 19.000 registraties, in 2020 38.900 en voor 2021 stond de teller uiteindelijk stil op 41.800: een stijging van 7 procent ten opzichte van 2020. In vergelijking met de landelijke ontwikkelingen was de stijging in de eenheid Amsterdam fors. In het eerste jaar van de coronapandemie was sprake van een groei van 200% ten opzichte van 2019. In 2021 steeg cybercriminaliteit opnieuw met 25% waardoor het aantal registraties op 3.367 uitkwam.

Uit politie interne analyses blijkt dat een van de grootste stijgers de fraude met bankgegevens en internetbankieren is. In 2019 waren er ruim 400 registraties, in 2020 een ruime verdubbeling naar bijna 900 en eind 2021 stond de teller op ruim 1.500 registraties. In 2019 betrof het voornamelijk fraude door middel van phishing via Marktplaats, terwijl de toename in 2021 grotendeels wordt veroorzaakt door het aantal registraties Woningnet en bankhelpdeskfraude. Bij Woningnet fraude krijgen criminelen via een phishing link in een mail van Woningnet toegang tot de bankgegevens van slachtoffers. Bij bankhelpdeskfraude worden slachtoffers gebeld door een zogenaamde ‘medewerker’ van een bank of de overheid om particulieren via diverse werkwijzen geld afhandig te maken. Uit politiecijfers blijkt dat voornamelijk oudere generaties hiervan slachtoffer worden: meer dan de helft is ouder dan 57 jaar.

De afgelopen jaren zijn via datalekken en digitale inbraken bij bedrijven miljoenen gebruikersnaam-en-wachtwoord-combinaties onrechtmatig openbaar gemaakt. In 2021 was landelijk een flinke piek in datalekken, in het bijzonder binnen de branches (semi)overheid, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.¹⁶²

Er zijn ook typen cybercriminaliteit die (nog) niet in grote aantallen voorkomen maar wel fors toenemen. Een voorbeeld hiervan is de diefstal van cryptomunten. In 2019 kwam dit slechts vijf keer voor, terwijl het aantal registraties voor 2021 op 66 uitkwam. Hackers worden steeds creatiever en de schadebedragen die hiermee gemoed zijn lopen door de stijgende koersen flink op: het afgelopen jaar was het totale schadebedrag ruim 4 miljoen euro. Het slachtofferschap van bedrijven is ondervertegenwoordigd in de politiedata. Zij worden wel slachtoffer van cybercriminaliteit, maar de aangifte- en meldingsbereidheid is laag. Politie-medewerkers menen dat dit wordt veroorzaakt door angst voor imagoschade en een laag

vertrouwen in de strafrechtelijke opvolging. Er wordt door ondernemers eerder voor cybersecurity bedrijven gekozen om hen bij te staan.

De politiedata (aangifte en meldingen) beslaan slechts een klein deel van alle cybercriminaliteit. Volgens het meest recente rapport van de European Union Agency for Cybersecurity (ENISA)¹⁶³ is ransomware momenteel de grootste bedreiging, en ook het NCSC waarschuwt hiervoor. Phishingmails en ransomware-aanvallen¹⁶⁴ zijn de voornaamste manieren waarop organisaties met ransomware besmet raken maar komen weinig terug in de politiedata. Een belangrijke trend die hierbinnen wordt gesignaleerd is de toename in agressiviteit en brutaliteit.¹⁶⁵ Zo zijn er vaker aanvallen met een vorm van dubbele afpersing, waarbij groeperingen zowel dreigen aanvallen op bedrijven te lanceren, als medewerkers lastig te gaan vallen, als data te publiceren, indien niet wordt voldaan aan de losgeldeis. Het aantal ransomware aanvallen neemt nog steeds toe: onlangs werd Game Mania slachtoffer.¹⁶⁶

Overige ontwikkelingen die politiemedewerkers noemen zijn: een toename van sextortion, stijging van phishing, het hacken van systemen en overheden, kwaadaardige chatbots met zelflerende algoritmen en deepfakes. De deepfake technologie is inmiddels zo geavanceerd, dat het als wapen kan worden ingezet om via desinformatie groepen te misleiden, opinies te beïnvloeden of aandelen op de financiële markt te manipuleren. Deepfakes worden volgens het NCSC ook steeds meer ingezet voor aanvallen via sociale media om gevoelige data en inloggegevens te bemachtigen. Ook voorzien politiemedewerkers problemen op het gebied van zeden, zoals het genereren van kinderporno.¹⁶⁷

Hoe nu verder?

Handhaving in het virtuele domein is ingewikkeld. Volgens een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR) is het internet 'underpoliced'.¹⁶⁸ De opsporing en vervolging van verdachten van cybercriminaliteit is moeilijk omdat ze ongreepbaar zijn. Er zijn momenteel weinig veroordelingen. Op de werkvloer signaleren politiemedewerkers een discrepantie: er zijn cyber specialisten die veelal in specialistische teams werken maar binnen de basisteams hebben mensen moeite de technologische ontwikkelingen bij te benen. Bovendien wordt het gebruik van sociale media beperkt vanwege veiligheidsredenen. In een gedigitaliseerde wereld is een digitaal vaardige politie nodig. Hoewel bewustwording en expertise volgens politiemedewerkers vooralsnog niet overal op de werkvloer zijn doorgedrongen, wordt er hard gewerkt aan kennis, ondersteuning en interventies. Voorbeelden hiervan binnen de eenheid Amsterdam zijn 'cyberspecials' en de inzet van ethische hackers. Op landelijk niveau doet het team High Tech Crime (HTC) zelfstandig opsporingsonderzoek naar complexe, innovatieve cybercrimeszaken met een (inter)nationaal karakter.

Volgens een recent onderzoeksrapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid moet de aanpak van cybercriminaliteit fundamenteel anders:¹⁶⁹ het is essentieel dat overheden,

organisaties en fabrikanten samen een effectieve aanpak bedenken om Nederland meer weerbaar te maken. Onderzoek van de WRR onderbouwt dit: kijkend naar de twee trends – te weten: de privatisering van politietaken en de digitalisering van de samenleving - concluderen de onderzoekers dat men zich met enige urgentie moet herbezinnen op de inrichting van de politiefunctie. Digitalisering is een "moving target", en vergt continue bijscholing van politiepersoneel. De onderzoekers stellen dat dit een punt van zorg is: "het inhuren van gekwalificeerd personeel en hun voortdurende bijscholing vergen niet alleen investeringen in tijd en geld, maar ook het continu volgen van ontwikkelingen, waarvoor het nodig is zeer hoogwaardig personeel en nieuwe kennis beschikbaar te hebben."

Big data is in toenemende mate van belang voor de opsporing. De politie ontsluit in opsporingsonderzoeken grote hoeveelheden informatie en ongestructureerde data, via bijvoorbeeld versleutelde chatdiensten zoals Sky ECC. Collega's van het Crypto Analyse Team (CAT) ontsleutelen complexe cryptodata en werken hierin samen met reguliere teams. De verwachting is dat het CAT steeds meer onderzoeken kan bedienen en aansluiten bij lopende onderzoeken. Ook de Teams Digitale Opsporing (TDO) werkzaam binnen platforms aan de districten worden volgens politiemedewerkers steeds belangrijker.

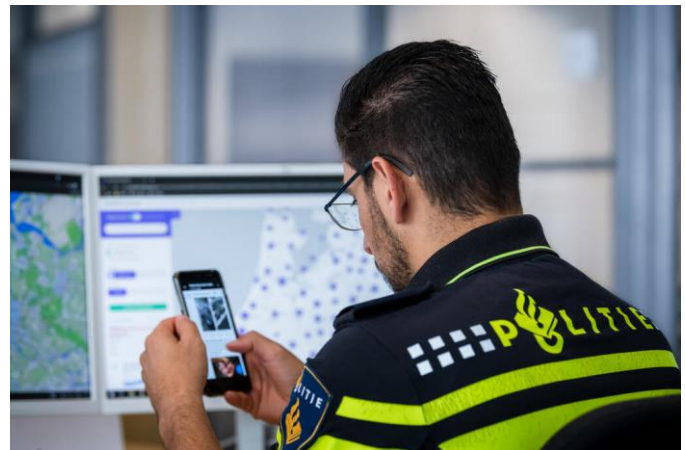

Foto 5: Digitaal wijkagent (Korpsmedia)

Maar, het is voor de politie lastig om digitale expertise van buiten naar binnen te halen en vast te houden. Salarissen voor digitale experts zijn elders hoger en de Nationale Politie is niet voldoende ingericht wat betreft digitale expertise. Er zijn diverse initiatieven om in deze behoefte te voorzien, zoals bijvoorbeeld de 'cyberspecials'. Deze gespecialiseerde cybervrijwilligers ondersteunen en adviseren onder andere bij aangiften, OSINT-werkzaamheden¹⁷⁰, voorlichting aan collega's en bij vraagstukken rondom datascience en Artificial Intelligence. Ook is het de bedoeling dat ieder basisteam in de nabije toekomst een digitaal wijkagent heeft, als onderdeel van de online basis politiezorg.

In 2021 is het Cyber Support Team tot stand gekomen. Collega's van het cybercrime team eenheid Amsterdam hebben

de ruimte om collega's binnen de districten te ondersteunen. Deze samenwerking is nodig om de kennis over en herkenning van cybercriminaliteit te vergroten.

Een voorbeeld van samenwerking op het gebied van datalekken is het initiatief 'No More Leaks', opgezet door het cybercrime team van de eenheid Amsterdam. Het 'No More Leaks' project is een publiek-private samenwerking om misbruik van deze uitgelekte of gestolen inloggegevens tegen te gaan. De politie verzamelt dit soort lijsten met inloggegevens en deelt deze op een veilige en versleutelde manier met deelnemende private partijen. Deelnemende partijen kunnen met een kleine aanpassing in hun inlogstelsel en met behulp van de controlelijst dit misbruik tegengaan.¹⁷¹

Zorg en Veiligheid

Met de meeste mensen in onze samenleving gaat het goed. Maar politiemedewerkers zien in hun dagelijkse werkzaamheden veel sociale problematiek. Veel politiewerk speelt zich af op het 'snijvlak van zorg en veiligheid' en de verwachting is dat dit in de toekomst zal toenemen. Het gaat vaak om kwetsbare burgers waar sprake is van een opeenstapeling van veel en diverse problemen die als slachtoffer, verdachte of omdat de veiligheid van henzelf of hun omgeving in het geding is, in aanraking komen met de politie. Een strafrechtelijk vervolg biedt veelal geen soelaas, wel hebben zij behoefte aan passende hulp en ondersteuning. Een integrale aanpak, samen met zorg- en hulpverleningspartners, lijkt de meest aangewezen weg. Politiedewerkers merken dat er op dit vlak meer op de politie afkomt en dat aan hun inzet hogere eisen gesteld worden. De politie komt in aanraking met een grote diversiteit aan doelgroepen, waaronder daklozen, ongedocumenteerden, personen met een verstandelijke beperking en veelplegers. In het bijzonder vragen momenteel personen met verward gedrag, jeugdigen en het thema huiselijk geweld aandacht van de politie.

Personen met verward gedrag

Politiemedewerkers zien een verzwaring van de problematiek onder de doelgroep 'personen met verward gedrag'. De politie vangt veel op, vaak noodgedwongen in het kader van de veiligheid, en met meer geweld dan wenselijk is. Ze geven aan in aanraking te komen met psychiatrische patiënten waarbij geweldsmiddelen ingezet moeten worden in een instelling of woning. Dat zien ze als een voor ieder onwenselijke situatie. In Amsterdam speelden in 2021 bovendien een aantal ernstige incidenten: in Zuidoost werd een verwarde man neergeschoten door de politie en in de Pijp viel een man mensen aan met een mes, waarbij een persoon overleed en vier mensen ernstig gewond raakten.

De Inspectie Justitie en Veiligheid constateert dat de politie veel tijd kwijt is aan personen met verward gedrag: *"Politie moet bij spoed vaak lang wachten tot de geëigende hulpverlenende instantie er is. Dit heeft tot gevolg dat de noodhulpeenheid (te) lang niet beschikbaar is voor andere spoedmeldingen"*.¹⁷² Het aantal meldingen bij de politie van mensen met verward gedrag is over de afgelopen 10 jaren toegenomen¹⁷³. Ook in 2021 was opnieuw sprake van een stijging en ontving de politie landelijk per dag *"gemiddeld ruim 350 belletjes over mensen die onbegrepen gedrag vertoonden"*.¹⁷⁴ Volgens de GGZ heeft dat mogelijk te maken met een toegenomen meldingsbereidheid: *"mensen bellen sneller de politie"*.¹⁷⁵

Jeugd & criminaliteit

Jongeren die doorgroeien in de drugscriminaliteit en het wapengebruik en –bezit onder jongeren: het zijn problemen die prioriteit hebben. Politiedewerkers signaleren niet alleen een verjonging maar ook verharding onder de jeugd waarmee zij in

aanraking komen en dat baart hen zorgen. Professionals in de aanpak van risicojeugd geven in een peiling van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) aan dat vooral vroegsignalering van 'jonge aanwas' in de drugscriminaliteit belangrijk is.¹⁷⁶ De aantrekkingskracht daarvan is groot voor sommige jongeren.¹⁷⁷ Criminele carrières hebben niet langer een voorspelbaar verloop: jongens zonder antecedenten stromen linea recta door naar de zware criminaliteit.¹⁷⁸ Wat betreft de huidige aanpak leeft het gevoel onder politiemedewerkers dat er veel langs elkaar heen wordt gewerkt door zowel de politie als de diverse instanties die zich met jeugd bezighouden, terwijl hun ervaring leert: je moet er juist bovenop zitten.

De online en offline wereld zijn onder jongeren niet meer los van elkaar te zien. In een onderzoek van Bureau Beke naar de aanpak van jeugdige verdachten wordt geconstateerd dat er binnen de jeugdketen te weinig kennis is over de digitale belevingswereld van de doelgroep.¹⁷⁹ Daarbij komt nog een groot probleem en belemmering voor de aanpak: 'snitchen' past niet in de huidige jongeren- en straatcultuur: je praat niet met de politie.

Huiselijk geweld

Ondanks de coronapandemie is geen stijging in de cijfers van het aantal incidenten huiselijk geweld te zien in Nederland. Oplopende spanningen kunnen, zo wordt alom verwacht en ook waargenomen in het buitenland,¹⁸⁰ een weerslag hebben op de aard en omvang van huiselijk geweld. Tijdens het eerste jaar van de coronacrisis (2020) is het totaal aantal casussen huiselijk geweld in Nederland nauwelijks veranderd ten opzichte van voorgaande jaren, zo blijkt uit de Monitor Huiselijk Geweld in Coronatijd.¹⁸¹ Sterker nog, hieruit blijkt juist dat: *“over het algemeen het aantal gemelde casussen in 2020 ten opzichte van 2019 is afgenomen.”*¹⁸² Uit de eerste halfjaar rapportage 2021 van Veilig Thuis Amsterdam-Amstelland komen evenmin opmerkelijke veranderingen of effecten ten gevolge van avondklok of lockdown naar voren.¹⁸³ Het algehele beeld verschilt niet veel met voorgaande periodes wat betreft de mate van onveiligheid en type geweld. Wel neemt men waar dat er iets minder meldingen van de politie komen en burger en professionals meer melden dan voorheen.

Foto 6: Geënceneerde foto huiselijk geweld (Korpsmedia)

De aantallen meldingen huiselijk geweld bij politie en Veilig Thuis lijken vooralsnog niet te stijgen,¹⁸⁴ maar de impact van de coronapandemie is zeker merkbaar. De kindertelefoon ziet wél dat er sprake is van een stijging van kinderen die vertellen huiselijk geweld te ervaren tijdens de lockdowns en maakt zich daar zorgen over.¹⁸⁵ Ook vanuit de opvang komen zorgelijke signalen. De Blijf Groep meldt in februari 2022 dat het aantal gevallen van huiselijk geweld in de regio Amsterdam zo sterk is toegenomen dat slachtoffers niet meer terechtkunnen in de reguliere opvang.¹⁸⁶ Ook politiemedewerkers geven aan dat de impact van corona op het geweld 'achter de voordeur' er wel degelijk is. Ook al stijgen de cijfers niet, ze nemen een verzwaring van de problematiek waar in hun dagelijkse werk. Ze geven aan dat de inzet op huiselijk geweld en kindermishandeling onverminderd van belang is gezien de hoge kwetsbaarheid van gezinnen en kinderen onderaan de sociale ladder.

Onder de radar

Mensenhandel en criminele uitbuiting¹⁸⁷ zijn fenomenen waarvan bekend is dat ze plaatsvinden, maar waarvan de melding- en aangiftebereidheid zeer laag is. Bovendien is het een moeilijk te (h)erkennen delict. De politie ontving tijdens de coronapandemie relatief meer meldingen seksuele uitbuiting vanuit hotels waarbij vaak jonge meiden betrokken waren. Maar in het algemeen werden er minder slachtoffers mensenhandel gemeld, in 2020 ongeveer een kwart minder dan in 2019.¹⁸⁸ Volgens Comensha (het Coördinatiecentrum tegen Mensenhandel) is de coronapandemie de belangrijkste oorzaak van de afname van het aantal meldingen van slachtoffers van mensenhandel: *“De signalering, identificatie en opvang van slachtoffers ondervonden ernstige hinder door de beperkende maatregelen.”*¹⁸⁹

Ook zijn er zorgen om de kwetsbare positie van ongedocumenteerden.¹⁹⁰ Politiemedewerkers geven aan ongedocumenteerden met regelmaat aan te treffen, vaak met heftige, sociale en psychische, problematiek. Ook zij hebben hulp nodig maar een complicerende factor is dat ze vanwege het ontbreken van een verblijfsstatus nergens recht op hebben, behalve in crisissituaties.

Politiemedewerkers uiten hun zorgen over diverse uitingsvormen van seksueel geweld die ze in hun werk aantreffen. Ook dit speelt zich meer dan voorheen online af en blijft grotendeels onder de radar. Rutgers en Soa Aids Nederland wijzen op het seksueel geweld onder jongeren tijdens de avondklok periode.¹⁹¹ Zij constateren dat meer jongeren seksueel geweld ondervonden in deze periode waarin de mogelijkheden om af te spreken met een date minder veilig waren. Daarnaast was ook vaker sprake van online grensoverschrijding in de avondklok periode. In het verlengde daarvan: het NFI constateerde het afgelopen jaar dat kinderen en jongeren die slachtoffer worden van seksueel misbruik, steeds vaker met de dader in contact komen via sociale media.¹⁹²

Samenwerking met zorg- en hulpverlening

Er is sprake van een groot aantal zorg- en hulpverleningsinstanties en de samenwerking met al die organisaties blijft een uitdaging voor de politie. Politied medewerkers ervaren veel bureaucratie en versnippering en zien dat bezuinigingen leiden tot wachtlijsten en personeelstekorten waardoor er 'veel blijft liggen'. Daardoor, maar ook vanwege de weerbarstigheid van de problematiek is niet voor iedereen een vangnet of een oplossing voorhanden. Burgers met een hulpvraag raken daardoor soms tussen wal en schip. Binnen de politie heeft men alle begrip voor de situatie van partners die 'omhoog zitten', maar ziet men tegelijkertijd dat daardoor de politie eerder en méér aan zet is. Overigens geeft men ook aan heel positief te zijn over de samenwerking met de crisisketen rond personen met verward gedrag. Kortom: de samenwerking tussen politie en partners gaat steeds beter maar het is een weg van lange adem.

Het gebrek aan eigenaarschap wordt door politied medewerkers ervaren als een knelpunt. Men mist integrale regie, en duidelijkheid over ieders rol en taak binnen de samenwerking, om te voorkomen dat er een vicieuze cirkel ontstaat van hulp die niet geboden kan worden. Mensen blijven daardoor in beeld komen bij de politie en/of de situatie escaleert, soms met dramatische afloop. Vaak is de politie als eerste aanwezig daar waar het misgaat en politied medewerkers uiten het gevoel dat de politie in die zin 'de klappen opvangt'. Tegelijkertijd is men het erover eens dat de signalerende taak van de politie beter opgepakt kan worden. Vaak zien zij escalatie aankomen maar kunnen zij niets doen: "*Het moet eerst goed mis gaan.*" Dat vergt van de politie een actievere houding in het aanhangig maken van signalen naast het afhandelen van afzonderlijke incidenten.

Een ander knelpunt dat vaak genoemd wordt door politied medewerkers is de complexiteit rond privacywetgeving en de onbekendheid met de (on)mogelijkheden van informatiedeling tussen partners. Nu is er soms sprake van 'angst om te delen' en soms wordt er in goed vertrouwen te veel gedeeld.

Hoe nu verder?

De landelijke agenda Zorg & Veiligheid richt zich op betere samenwerking in het zorg- en veiligheidsdomein om (kwetsbare) inwoners te helpen. Deze agenda is ondertekend door diverse partners en is vastgesteld in december 2020 in de landelijke stuurgroep Z&V.¹⁹³ Binnen de eenheid Amsterdam is in 2021 een impuls gegeven met het aanstellen van regisseurs Zorg & Veiligheid op de basisteams. Deze regisseurs fungeren als spin in het web tussen politiecollega's en het netwerk van ketenpartners. De IPGA aanpak (Top 1000 aanpak), wordt hiermee lokaal verankerd binnen de basisteams en breed naar andere doelgroepen. Veel politied medewerkers zien dit als een positieve ontwikkeling die het politiewerk vooruit zal helpen.

Er zijn meer ontwikkelingen. De Amsterdamse werkwijze 'verwarde verdachten', waarbij een verdachte in het cellencomplex wordt beoordeeld door een psychiater, lijkt haar vruchten af te werpen.¹⁹⁴ De politie zet actief in op het digitaal

verbinding zoeken met jongeren in online games en tijdens livestreams. Politied medewerkers vinden het contact met scholen heel belangrijk in het licht van vroegsignalering en preventie, en willen daarop graag blijven inzetten.¹⁹⁵ En in Zuidoost wordt via een 20 jarig masterplan¹⁹⁶ ingezet op het verkleinen van achterstand en bevorderen van perspectief voor de jeugd, veiligheid en leefbaarheid met als ultiem doel om kinderen in het stadsdeel evenveel kansen te geven als leeftijdsgenoten elders in de stad.¹⁹⁷

Er bestaan onder politied medewerkers zorgen over de uitvoerbaarheid van de aanstaande Wet Seksuele Misdrijven¹⁹⁸ waarin meer gevallen van seksueel overschrijdend gedrag strafbaar gesteld worden. Dit wetsvoorstel zal naar verwachting tot een toename van het aantal aangiften leiden en de vraag is of de capaciteit binnen de politie daarvoor toereikend is. Ook op het vlak van de bewijsbaarheid van deze misdrijven ziet de politie obstakels: "*Men is bang dat zaken alsnog bij de rechter stranden omdat er geen wettig- en overtuigend bewijs is gevonden wanneer een dader aangeeft niet te hebben gemerkt dat de seksuele handeling onvrijwillig was.*"¹⁹⁹

De WRR geeft aan dat prioriteiten stellen een voorwaarde is voor goede en toegankelijke zorg op de lange termijn want de grenzen van de GGZ en de jeugd- en ouderenzorg komen in zicht.²⁰⁰ Ook op het snijvlak van zorg en veiligheid lijkt het stellen van prioriteiten onontbeerlijk, gezien de beperkte capaciteit en de hoge ambities, niet alleen bij de (zorg) partners, maar ook binnen de politie.

Eindbeschouwing

Aan de hand van vijf centrale thema's beschrijft dit trendbeeld de belangrijkste trends en ontwikkelingen voor de politie eenheid Amsterdam anno 2022. In deze eindbeschouwing wordt de balans opgemaakt: waar staat de politie momenteel en wat zijn de verwachtingen voor de nabije toekomst?

Het is helder dat voor de politie het tekort aan politiecapaciteit knelpunt nummer één is. In 2022 komt de politie (landelijk) zo'n 1.400 mensen tekort en pas in 2025, zo is de verwachting, zal de bezetting weer op sterkte zijn. Politie medewerkers voelen een zeer hoge werkdruk, onder meer door de vele demonstraties en de inzet die het bewaken en beveiligen van personen vergt. En dat werkt door in de gehele organisatie: *"We doen dit erbij. Dat betekent dat wijkbureaus vanavond nauwelijks bemand zijn, dat aangiften blijven liggen en dat strafrechtelijke onderzoeken vertraging oplopen."*²⁰¹ Politiechef Frank Paauw waarschuwde in een interview eind 2021: *"We wonen onze mensen uit."*²⁰² Tegelijkertijd is de buitenwereld veeleisend, zowel kwantitatief als qua specialistische inzet. De verbinding in de wijken staat onder druk, er is minder blauw op straat en het contact met burgers en zaken als vroegsignalering lijden daaronder. Er ligt een overload aan werk 'op de plank' voor de opsporing.

Er is meer aandacht voor preventieve aanpakken - het voorkomen van criminaliteit en openbare orde problemen - en de samenwerking met partners. De noodzaak van deze manier van werken wordt ingezien om de toenemende verharding in de samenleving en de doorgroei van jongeren in de criminaliteit te voorkomen, zowel publiek als privaat. Dit zijn processen van lange adem waar blijvend op geïnvesteerd moet worden.

Feit is dat criminelen veelal voorlopen op de politie qua informatie, techniek, middelen en capaciteit. Daarnaast blijken zij ook telkens weer hun grenzen te verleggen wat betreft meedogenloosheid. De digitaliserende wereld kreeg met de coronapandemie een extra impuls. Criminelen gaan daarin mee. Ook binnen de politie is de digitale transformatie volop gaande.

De politie ligt onder de loep, zowel bij burgers als in de politiek. En dat is ook terecht en hoort bij de transparantie van een goed functionerende rechtsstaat. Het vormt sinds jaar en dag een integraal onderdeel van het politiewerk in 'de frontlinie'. Het werk en optreden van de politie is onderwerp van gesprek in zowel lokale gemeenteraden als de Tweede Kamer. Het professioneel handelen van de politie wordt ook door burgers kritisch gevolgd. Waar het leidt tot doxing of gericht geweld tegen de politie, worden grenzen overschreden. Aan de andere kant voelen collega's ook waardering vanuit burgers en bestuurlijke hoek.

Toekomst & verwachtingen

De coronapandemie werkte als een katalysator voor maatschappelijke tegenstellingen en spanningen, en het dalende vertrouwen in de overheid en haar instanties.

Ook al verandert de pandemie in een endemische situatie, de geest lijkt uit de fles: vertrouwen is niet makkelijk terug te winnen en spanningen zullen niet op slag verdwijnen.

Een blik op de nabije toekomst per thema maakt duidelijk dat inzet, aandacht en creativiteit op alle fronten meer dan wenselijk is:

- **Geweld** is van alle tijden en de politie is hierop toegerust. Maar het is zaak een antwoord te blijven geven op de verharding van geweld onder jeugdigen en in de georganiseerde misdaad en op radicalisering.
- **Demonstreren** is een grondrecht waar mensen zeker in tijden van oplopende spanningen gebruik van zullen blijven maken. Er is onder burgers een grote actiebereidheid om te ageren tegen de overheid en dit zal van de politie inzet blijven vragen ter voorkoming van openbare orde problemen.
- De aanpak van de **georganiseerde misdaad** is er één van de lange adem. Het is aan de rechtsstaat om tegenwicht te blijven bieden, waarbij een belangrijke rol is weggelegd voor lokale integrale samenwerking.
- Wat betreft **cybercriminaliteit en digitalisering** werkt de politie aan een inhaalslag. Het is duidelijk dat hierin grote stappen nodig zijn zowel wat betreft kennis en expertise als inrichting van de organisatie.
- Op het snijvlak van **zorg en veiligheid** is het evident dat de politie en partners niet zonder elkaar kunnen. De inzet op preventie en persoonsgerichte aanpak is de toekomst.

De harde kant van het politiewerk - handhaving en misdaadbestrijding - en de zachte kant van het politiewerk - verbinden en hulp verlenen – weten elkaar beter te vinden. Misdaadbestrijding en misdaadpreventie vormen aldus twee kanten van dezelfde medaille. De grote onvoorspelbare factor is hoe de maatschappij zich verder ontwikkelt. Krijgen we inderdaad te maken met een endemie? Lukt het de overheid om de diverse crises het hoofd te bieden?

Tot slot

Voor de politie is het zaak keuzes te maken en prioriteiten te stellen, zeker in tijden van structurele onderbezetting. Het is bekend dat het onmogelijk is op korte termijn het acute personeelstekort op te lossen. Immers, collega's moeten opgeleid en getraind worden, en dat kost tijd. De politie kan niet alles en kan het zeker niet alleen. Creatief denken en handelen, samen met partners, is en blijft het devies.

*"De politie - maar ook het bestuur - staat voor een grote opdracht: in woelige, onrustige tijden de maatschappelijke vrede zien te bewaken. Dat kan alleen met een groot hart, een vrije geest en een hele rechte rug",*²⁰³ aldus Jelle van Buuren²⁰⁴, universitair docent bij ISGA. Een groot hart voor burgers die in de knel zijn gekomen, een vrije geest omdat het ieder vrij staat te denken wat men wil, en een rechte rug om daar waar het leidt tot destructief gedrag te kunnen optreden.

Bronnen

Brainstormsessies eenheid Amsterdam

- Dienst Regionaal Operationeel Centrum (DROC)
- Dienst Regionaal Operationele Samenwerking (DROS)
- Dienst Regionale Recherche (DRR)
- Staf Amsterdam
- Dienst Regionale Informatie (DRIO)
- District Zuid
- District West
- District Oost
- District Centrum Noord
- RIEC
- Amstelland-gemeenten

Geraadpleegde experts eenheid Amsterdam

- Wijkagent
- Expert mensenhandel
- Hoofd Sectie Politie ROT Corona
- 2 Experts CTER
- 2 Experts aanpak personen met verward gedrag
- 2 BOA toezichhouders, DROS
- 2 medewerkers CAT-team
- Teamchef CCB, DROS
- Medewerker Team HR-advies Noord-West, PDC
- Medewerker TOOI/TCI, DRIO
- Oud-medewerker Team Water Havens
- 2 medewerkers gemeente Weesp
- Teamchef en toegevoegde teamleiding RSC, DROS

Leescommissie

De leescommissie bestond uit onderzoekers en/of adviseurs van:

- Regionaal Informatie en Expertise Centrum Amsterdam Amstelland (RIEC-AA)
- Openbaar Ministerie / Arrondissementsparket Amsterdam (OM)
- OOV Openbare Orde en Veiligheid van de gemeenten: Amsterdam, Diemen, Ouder-Amstel, Amstelveen, Aalsmeer en Uithoorn
- Actiecentrum Veiligheid en Zorg (ACVZ)
- Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS), Gemeente Amsterdam
- Eenheidsinstelling (DRIO) eenheid Amsterdam
- Belastingdienst MKB Noordwest
- Douane Amsterdam
- FIOD Regio West
- Inspectie SZW, midden-west Nederland

Literatuur

Alliantie Zuidoost (2021). *Zo is Zuidoost. Masterplan Zuidoost Programma 2021-2040*. https://zoiszuidoost.nl/wp-content/uploads/2021/05/ZO-Zuidoost-Masterplan_final-2021-2040.pdf

Bijleveld, C., Salet, R., Damstra, A. & Stéfanovic, D. (2021). *Politiefunctie in een veranderende omgeving*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR).

Boutellier, H. (2021). *Het nieuwe Westen De identitaire strijd om de sociale verbeelding*. Uitgeverij Van Genneep.

Detmeijer-Vermeulen, C.E (2021). *Onmacht. Een onderzoek naar een calamiteit in Amsterdam waarbij een veertienjarig meisje door haar vader is doodgeschoten*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Jeugdbescherming Regio Amsterdam, Veilig Thuis Amsterdam-Amstelland en de Raad voor de Kinderbescherming Amsterdam.

Eichelsheim, V., Coomans, A., Blokland, A., Weijer, S. van de, Deuren, S. van, & Dijk, M. (2021). *Stay home, stay safe? De impact van de COVID-19-crisis op de omvang, de aard en het type melder van huiselijk geweld en kindermishandeling*. Factsheet meldingen Nederland. Amsterdam: NSCR.

Engbersen, G. e.a. (2021) *De laagvertrouwsamenleving. De maatschappelijke impact van COVID-19 in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam & Nederland*. <https://www.impactcorona.nl/laag-vertrouwen-samenleving/>

European Union Agency for Cybersecurity (2021). *Threat Landscape 2021*. <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2021>

Eski, Y., Boelens, M., Mesic, A., & Boutellier, H. (2021). *Van verhalen naar verballen. Een verkennende studie naar de aanpak van ondermijnende drugscriminaliteit in het Noordzeekanaalgebied en de haven van Amsterdam (NZKG)*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Europol (2020). *Internet Organised Crime Threat Assessment 2020*. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2020>

Europol (2021). *European Union serious and organised crime threat assessment, A corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Fedorova, T. & Kligen, J. (2021) *Factsheet: Bezoekers in Amsterdam 2019-2020 Bezoekersprognose 2021-2022*. Onderzoek, informatie en Statistiek. Gemeente Amsterdam.

Gemeente Amsterdam, Openbaar Ministerie, Politie (2021). *Driehoek tegen drugscriminaliteit*. Amsterdam: mei 2021.

Gestel, B van, & Kouwenberg, R.F. (2022). *Tweede verkennende studie Liquidaties*. Cahier 2021-27. Den Haag: Ministerie van Justitie & Veiligheid, WODC.

- Goedhart, N. S., Dedding, C., & Kattouw, R. (2017). *Digitale ongelijkheid: Een participatieve verkenning in Amsterdam*. Gemeente Amsterdam.
- Inspectie Justitie en Veiligheid (2021). *Noodhulp Incidentafhandeling door de politie*. Den Haag: Ministerie van Justitie & Veiligheid.
- Joemmanbaks, F., Graaf, H. de, Vermey, K., & Kuipers, L. (2021). *Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland tijdens de coronacrisis*. Utrecht/Amsterdam: Rutgers/Soa Aids Nederland. https://rutgers.nl/wp-content/uploads/2021/10/COSEKS-J-3_nv-1.pdf
- Kuppens, J., Boer, H. de, & Ferwerda, H. (2021) *Misdrijven in kinderschoenen. Een onderzoek naar de aanpak van 12- en 13-jarige misdrijfverdachten binnen en buiten het strafrecht*. Den Haag: WODC.
- Landelijke Stuurgroep Zorg en Veiligheid (2021). *De landelijke agenda Zorg en Veiligheid: 'Perspectief 2025'*. <https://www.vgn.nl/documenten/landelijke-agenda-zorg-en-veiligheid-perspectief-2025-defpdf>
- Mehlbaum, S., Akker, K. van der, Verweij, A., & Wester, A., m.m.v. Borden, R. van der & Dekker, M. (2021). *Zuiver op de graat. Over de betrokkenheid van de visserij bij maritieme drugsmokkel (PK114)*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) (oktober 2021). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 55*. Den Haag. Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) (juni 2021). *Cybersecuritybeeld Nederland 2021*. Den Haag. Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021). *Slachtoffermonitor Mensenhandel 2016-2020*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nickolson, L., Bergen, N. van, Feddes, A., Mann, L., & Doosje, B. (2021). *Extremistisch Denken en Doen: een systematische studie van empirische bevindingen over het radicaliseringsproces*. Universiteit van Amsterdam.
- Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS) (2021). *Staat van de stad Amsterdam XI. Ontwikkelingen in participatie en leefsituatie*. Amsterdam: gemeente Amsterdam.
- Oudenaren, M. van, Post, L. van der, Zoeteman, J., & Dekker, J. (2021). *Pilot Verwarde Verdachten. Op het snijvlak van straf en zorg. Resultaten Wetenschappelijk Onderzoek Fase 2*.
- Peeck, V. & Witteveen, Z. (2021). *Dealers in de dop. Een kwalitatief onderzoek naar jonge aanwas in de drugscriminaliteit*. Nationale politie: DRIO, Team A&O.
- Peeters, M. & Merk, A. (2021). *Serius nemen 2021. Over het vertrouwen van burgers in de Amsterdamse politie*. Amsterdam: Politie eenheid Amsterdam.
- Politie eenheid Amsterdam (2021). *Trendbeeld 2021. Politiewerk in coronatijd*. Amsterdam: Politie eenheid Amsterdam, Team A&O, Onderzoeksgroep.
- Politie eenheid Amsterdam (2020). *Trendbeeld 2020. Voorbij de cijfers*. Amsterdam: Politie eenheid Amsterdam, Team A&O.
- Politie eenheid Amsterdam (2019). *Trendbeeld 2019. Voorbij de cijfers*. Amsterdam: Politie eenheid Amsterdam, Team A&O.
- Politie eenheid Amsterdam (2018). *Trendbeeld. Trends en ontwikkelingen in de Eenheid Amsterdam*.
- Rijksoverheid Actieplan 'Wapens en Jongeren' (2020). <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/11/11/tk-bijlage-actieplan-wapens-en-jongeren>
- Sloot, B. van der, Wagenveld, Y. & Koops, B. (2022) *Deepfakes: De juridische uitdagingen van een synthetische samenleving*. Tilburg University.
- Torre, E. van der & Wijk, A. van (2021). *Mainport in de tweede linie. Over sierteelt en ondermijning*. Programma Weerbare Sierteeltsector.
- Unger, B., Ferweda, J., Koetsier, I., Gjoleka, B., Saase, A. van, Slot, B., & Swart, L. de (2018). *Aard en omvang van criminele bestedingen*. Den Haag: WODC. https://www.wodc.nl/binaries/2790_Volledige_Tekst_tcm28-355586.pdf
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) & Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) (2021). *Navigeren en anticiperen in onzekere tijden*. Den Haag: WRR / KNAW. <https://www.wrr.nl/adviesprojecten/coronacrisis/documenten/publicaties/2021/09/02/navigeren-en-anticiperen-in-onzekere-tijden>

Colofon

Uitgave

Nationale Politie, eenheid Amsterdam
Dienst Regionale Informatie Organisatie
Team Analyse & Onderzoek, Onderzoeksgroep

Redactie: Maud van Bavel, Christel van Sambeek en
Sandra ter Woerds

Postbus 2287
1000 CG Amsterdam

Datum

7 april 2022

Versie

Definitief

(voetnoot 49 gerectificeerd)

Rubricering

Niet vertrouwelijk

Fotografie

ANP/ Korpsmedia/ Der Spiegel

Copyright © 2022

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd op geautomatiseerde wijze opgeslagen of openbaar gemaakt in enige vorm of op enigerlei wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Politie.

Eindnoten

- ¹ Politie eenheid Amsterdam 2018, 2019, 2020 en 2021
- ² Aldus de wetenschapper Sheptycki Zie Sheptycki, J. (2020). The politics of Policing a Pandemic Panic. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 53(2) 157-73.
- ³ Politie eenheid Amsterdam 2020
- ⁴ Het tijdschrift 'Nature' vroeg in januari 2021 aan meer dan 100 corona-wetenschappers (immunologen en virologen) van over de wereld of zij verwachten dan het coronavirus uit te roeien is. Rond 90% van hen geeft aan te verwachten dat het virus endemisch zal worden en zal blijven circuleren in 'pockets' over de hele wereld gedurende de komende jaren. Nature.com 'The coronavirus is here to stay – here's what that means', 26 februari 2021 <https://www.nature.com/articles/d41586-021-00396-2>
- ⁵ MaxVandaag.nl 'Hoe zit het?' Corona wordt mogelijk een endemie, maar wat is dat?', 7 december 2021. <https://www.maxvandaag.nl/sessies/themas/gezondheid-sport/hoe-zit-het-corona-wordt-mogelijke-een-endemie-maar-wat-is-dat/>
- ⁶ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW).
- ⁷ WRR en KNAW 2021
- ⁸ Zie bijvoorbeeld: Nieuws.nl 'Halsema roept regering op: creëer een denktank', 5 december 2021. <https://nieuws.nl/algemeen/20211205/halsema-roept-regering-op-creeer-een-denktank/>
- ⁹ Volkskrant.nl 'Carnaval in de zomer, lange vakanties in de winter, want we zijn voorlopig nog niet verlost van corona', 11 december 2021. volkskrant.nl/cs-b62bd5e9
- ¹⁰ Volkskrant.nl 'Hoe na de persconferentie rellen 'ondanks of dankzij' grote politie-inzet uitbleven', 3 december 2021. volkskrant.nl/es-ba599a9c
- ¹¹ Selectieve weergave van hoe burgemeester Halsema van Amsterdam sprak in de uitzending van Buitenhof op 5 december 2021
- ¹² Volkskrant.nl 'Opinie: Wij burgemeesters willen geen chaos, tijd om het coronabeleid fundamenteel te herzien', 19 januari 2022. volkskrant.nl/cs-b49033ec
- ¹³ NRC.nl 'In de coronacrisis maakt de doe het zelf burger plaats voor de doe het samen burger', 3 november 2021. nrc.nl/nieuws/2021/11/02/-a4064100 En zie Boutellier 2021 p.92.
- ¹⁴ Burgemeester Halsema spreekt op 9 juni 2021 tijdens de conferentie 'Perspectieven in polarisatie' van horizontale polarisatie (tussen burgers) en verticale polarisatie (tussen burgers en overheid)
- ¹⁵ Goedhart, Dedding, Kattouw 2017
- ¹⁶ Engbersen e.a. 2021
- ¹⁷ Volkskrant.nl 'Vertrouwen in overheid enorm gezakt: 'Coronacrisis, toeslagenaffaire, de formatie: het telt op'. 1 november 2021. volkskrant.nl/cs-b92bc731
- ¹⁸ CBS Statline <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37230ned/table?ts=1643197033180>
- ¹⁹ NH nieuws 'Mateloos populaire Weesp groeit keihard ideale ligging met veel rust en ruimte', 5 januari 2021. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/278717/mateloos-populaire-weesp-groeit-keihard-ideale-ligging-met-veel-rust-en-ruimte>
- ²⁰ Fedorova & Klingens 2021
- ²¹ OIS, Amsterdammers over de binnenstad, oktober 2020
- ²² NOS.nl 'Airbnb verliest driekwart woningen in Amsterdam door registratieplicht', 18 oktober 2021. nos.nl/m/2402096
- ²³ NOS.nl 'Amsterdam wil geen nieuwe hotels meer in de stad, 'voegen niets toe voor inwoners', 1 november 2021. nos.nl/m/2403964
- ²⁴ NRC.nl 'Amsterdam wil zelfwoonplicht voor bestaande koopwoningen onder 512.000 euro', 3 november 2021. nrc.nl/nieuws/2021/11/03/-a4064144
- ²⁵ Regionale Veiligheidsrapportage Amsterdam Amstelland 2021 (in press).
- ²⁶ Bron: kubus Bluespot Basisproces Stuur, peildatum 10 januari 2022.
- ²⁷ Bron: kubus Bluespot Basisproces Stuur, peildatum 10 januari 2022
- ²⁸ Bron: BVH middels tool Datadetective, peildatum 10 januari 2022.
- ²⁹ Politie melding: melding die bij politie binnenkomt via telefoonnummers 112 of 0900 8844, op datum melding. Bronsysteem: GMS
- ³⁰ Bron politiemeldingen: GMS middels tool Datadetective, peildatum 10 januari 2022.
- ³¹ Bron politiemeldingen: GMS middels tool Datadetective, peildatum 10 januari 2022.
- ³² AD.nl 'Flinke stijging meldingen van bedreiging tegen politice', 30 november 2021. ad.nl/binnenland/-acdf8638/
- ³³ Volkskrant.nl 'Online bedreigers voor de rechter brengen: werkt dat wel?', 1 oktober 2021. volkskrant.nl/cs-b265a362
- ³⁴ NRC.nl 'Niemand negeert nu een dreigbericht', 28 september 2021. nrc.nl/nieuws/2021/09/28/-a4059978
- ³⁵ Volkskrant.nl 'Man verdacht van beramen moordaanslag premier Rutte en opruiming met terroristisch oogmerk', 13 oktober 2021. volkskrant.nl/cs-b39e84bc
- ³⁶ RTL Nieuws 'Verdachte van voorbereiden moordaanslag op Rutte blijft vastzitten', 20 oktober 2021. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/artikel/5261600/verdachte-van-voorbereiden-moordaanslag-op-rutte-blijft-vastzitten>
- ³⁷ AT5.nl 'Politiechef maakt zich zorgen om heksenjacht op undercoveragenten Museumplein', 29 januari 2021. <https://www.at5.nl/artikelen/207010/>
- ³⁸ Gebaseerd op gesprekken met politiemedewerkers
- ³⁹ Parool.nl '35-jarige man krijgt gebiedsverbod voor Amsterdamse politiebureaus', 5 oktober 2021. parool.nl/cs-b5f6da0d
- ⁴⁰ NH nieuws 'Extra beveiliging bij OLVG in Amsterdam om agressie tegen zorgmedewerkers tegen te gaan', 25 november 2021. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/295260/extra-beveiliging-bij-olvg-in-amsterdam-om-agressie-tegen-zorgmedewerkers-tegen-te-gaan>
- ⁴¹ NU.nl 'Nederlandse mediaorganisaties schaffen steekwerende vesten en bodycams aan', 1 november 2021. <https://www.nu.nl/media/6165391/nederlandse-mediaorganisaties-schaffen-steekwerende-vesten-en-bodycams-aan.html>
- ⁴² Politie.nl '30 aanhoudingen bij verboden demonstratie Museumplein', 2 januari 2022. <https://www.politie.nl/nieuws/2022/januari/2/05-24-aanhoudingen-bij-verboden-demonstratie-museumplein.html>
- ⁴³ Rijnmond.nl 'Wie zorgen voor de chaos tijdens de rellen op de Coolsingel?' 23 november 2021. <https://www.rijnmond.nl/nieuws/1433403/Wie-zorgden-voor-de-chaos-tijdens-de-rellen-op-de-Coolsingel>
- ⁴⁴ Gebaseerd op gesprekken met politiemedewerkers
- ⁴⁵ Parool.nl 'Crimineel Martin van de Pol, 'Polletje', doodgeschoten in Zuidoost', 4 maart 2021. parool.nl/cs-b6466209
- ⁴⁶ NU.nl 'Dodelijk slachtoffer van schietpartij in Amstelveen is bekende van politie', 22 december 2021. <https://www.nu.nl/binnenland/6174581/dodelijk-slachtoffer-van-schietpartij-in-amstelveen-is-bekende-van-politie.html>
- ⁴⁷ Eenvandaag.nl 'Reconstructie: vier direct betrokkenen vertellen over de eerste uren na de moordaanslag op misdaadjournalist Peter R. de Vries', 16 oktober 2021. <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/reconstructie-vier-direct-betrokkenen-vertellen-over-de-eerste-uren-na-de-moordaanslag-op-misdaadjournalist-peter-r-de-vries/>

- ⁴⁸ Volkskrant.nl 'Onderzoeksraad voor Veiligheid neemt onderzoek Peter R. de Vries over en kijkt ook naar beveiliging Wiersum en Reduan B.', 24 augustus 2021. volkskrant.nl/cs-b2315438
- ⁴⁹ Parool.nl 'NCTV: 'Advocaten Nabil B. op dodenlijst', 4 december 2020. parool.nl/cs-b53ce7eb
- ⁵⁰ NRC.nl 'Medewerkers van EBI ondergedoken na dreiging uitbraak Taghi', 24 november 2021. nrc.nl/nieuws/2021/11/24/a4066779
- ⁵¹ Parool.nl 'Per direct cameratoezicht op en rondom Govert Flinckstraat', 10 november 2021. parool.nl/cs-be61732b
- ⁵² Intranet Politie '3300 wapens van straat dankzij inleveractie', 22 oktober 2021.
- ⁵³ Actieplan 'Wapens en Jongeren', 2020.
- ⁵⁴ Amsterdam.nl 'Wapeninleveractie 11 tot en met 17 oktober 2021' <https://www.amsterdam.nl/wonen-leefomgeving/veiligheid/wapeninleveractie-11-17-oktober-2021/>
- ⁵⁵ RTL Nieuws 'Politiebonden zetten eigen waarnemers in bij preventief fouilleren Amsterdam', 1 september 2021. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5251349/politie-amsterdam-waarnemers-etnisch-profileren-halsema>
- ⁵⁶ NH Nieuws 'Omstreden fouilleerproef in Amsterdam gaat nu toch beginnen', 1 september 2021. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/291038/omstreden-fouilleerproef-in-amsterdam-gaat-nu-toch-beginnen>
- ⁵⁷ Afdreigen is afpersing en/of chantage waarbij het slachtoffer door bedreiging met smaad of openbaring van een geheim
- ⁵⁸ Gebaseerd op gesprekken met politiemedewerkers.
- ⁵⁹ Weijers, I., Ferwerda, H. & Roks, R. (2021). Te groot voor de wijkagent, te klein voor de recherche. Een vergeten groep: jonge doorgroeiers in de criminaliteit. In: *Proces*. 100(5), 264-275.
- ⁶⁰ Peec & Witteveen, 2021
- ⁶¹ RTL Nieuws 'OM: dubbel zoveel minderjarigen verdacht van (poging tot) moord', 29 december 2021. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5277469/minderjarige-jongeren-doodslag-moord-verdachte-topman-openbaar>
- ⁶² Parool.nl 'Drillrapper Michael staat op een dodenlijst', 13 november 2021. parool.nl/cs-b388c883
- ⁶³ Volkskrant.nl 'Amsterdam-Zuidoost is het geweld zat', 17 mei 2021. volkskrant.nl/cs-b7a018d3
- ⁶⁴ Parool.nl 'Eerst messen, nu vuurwapens? OM maakt zich zorgen om slepende drillrapvete', 13 oktober 2021. parool.nl/cs-b119d0a9
- ⁶⁵ OM.nl 'Taakstraf en voorwaardelijke celstraf geëist vanwege opruiende drillrap video', 28 oktober 2021. <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2021/10/28/taakstraf-en-voorwaardelijke-celstraf-geest-wegens-opruiende-drillrap-video>
- ⁶⁶ RTL Nieuws 'Extra politie en beveiligers bij telecomwinkels Amsterdam na overvallen', 28 oktober 2021. <https://www.rtlnieuws.nl/tech/artikel/5263305/amsterdam-neemt-maatregelen-wegens-overvallen-op-telecomwinkels>
- ⁶⁷ Parool.nl 'Brutale overval in Noord: één dode, mogelijk miljoenenbuit', 19 mei 2021. parool.nl/cs-bfcec20e
- ⁶⁸ NH Nieuws 'Doodsangst bij agenten in weiland Broek in Waterland', 25 augustus 2021. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/290731/doodsangst-bij-agenten-in-weiland-broek-in-waterland-belt-belt-explosive>
- ⁶⁹ Parool.nl 'Vrouw PSV-speler Zahavi vastgebonden tijdens overval in Buitenveldert', 9 mei 2021. parool.nl/cs-b6aae9ef
- ⁷⁰ Volkskrant.nl 'Pizzagate in de polder: hoe Bodegraven de strijd aanging met complotdenkers', 16 juli 2021. volkskrant.nl/cs-b73cdda2
- ⁷¹ Parool.nl 'Cabaratier' die van Dissel bedreigde veroordeeld tot vier maanden cel', 2 juni 2021. parool.nl/cs-beccb2e8
- ⁷² NCTV oktober 2021
- ⁷³ Parool.nl 'Pieter-Jaap Aalsbersberg: 'Je kunt niet zeggen: we bestrijden de pandemie even niet, omdat we geweld vrezem'', 26 november 2021. parool.nl/cs-baf30940
- ⁷⁴ Nickolson e.a. 2021
- ⁷⁵ NRC.nl 'Veroordeelde leden extreem-rechtse terreurorganisatie fantaseerden over geweld', 2 december 2021. nrc.nl/nieuws/2021/12/02/a4067700
- ⁷⁶ Rijksoverheid 'Eerste Kamer stemt in met maatregelen versterking aanpak ondermijning', 2 november 2021. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/11/02/eerste-kamer-stemt-in-met-maatregelen-versterking-aanpak-ondermijning>
- ⁷⁷ Volkskrant.nl 'Justitie sluit voor het eerst kanalen van complotdenkers op berichtendienst Telegram', 11 oktober 2021. volkskrant.nl/cs-bb05a372
- ⁷⁸ NOS.nl 'Doxing is een groeiend probleem, maar strafbaar is het niet', 11 januari 2022. nos.nl/1/2412668
- ⁷⁹ Grapperhaus, F. (2021, 3 november) Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Justitie en Veiligheid (VI) voor het jaar 2022 [Kamerbrief]. Geraadpleegd: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z19270&did=2021D41363>
- ⁸⁰ NRC.nl 'Nieuwe minister van Justitie Yesilgöz (VVD) wil van veiligheid politici 'groot aandachtspunt' maken', 10 januari 2022. nrc.nl/nieuws/2022/01/10/a4077388
- ⁸¹ Parool.nl 'We wonen onze mensen uit, waarschuwt politiebaas Frank Paauw', 30 december 2021. parool.nl/cs-b072ed36
- ⁸² NOS.nl 'Leger ingezet voor beveiliging processen in de Bunker', 20 januari, 2022. nos.nl/1/2413845
- ⁸³ NRC.nl 'Minister wil zware criminelen vaker via videoverbinding berechten', 22 november 2021. nrc.nl/nieuws/2021/11/22/a4066346
- ⁸⁴ Raadsbrief 'Evaluatie en conclusies proef gerichte wapencontroles', 25 november 2021. <https://amsterdam.raadsinformatie.nl/document/10947804/1/09012f97804ab581>
- ⁸⁵ AT5.nl 'Ruim tachtig messen gevonden bij fouilleeracties, driehoek wil wapencontroles voortzetten', 25 november 2021. at5.nl/artikelen/212134/
- ⁸⁶ Nederlandse Politiebond 'Bonden blij met vervolproef wapencontroles Amsterdam', 26 november 2021. <https://www.politiebond.nl/actueel/nieuws-and-blog/politiebonden-blij-met-vervolgplan-wapencontroles-amsterdam/>
- ⁸⁷ NH Nieuws 'Amstelveense gemeenteraad zet streep door preventief fouilleren', 17 december 2021. <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/296541/amstelveense-gemeenteraad-zet-streep-door-preventief-fouilleren>
- ⁸⁸ Gemeente Amsterdam 12 januari 2022
- ⁸⁹ Unmute Us: protest tegen de coronamaatregelen vanuit de evenementensector
- ⁹⁰ Parool.nl 'Tienduizenden op de been tijdens Klimaatmars: 'Hoe laat is het? Solidariteit!', 6 november 2021. parool.nl/es-b4641511
- ⁹¹ Volkskrant.nl 'Boze burgers blauwe plekken', 5 november 2021. volkskrant.nl/a-baf8e8d6
- ⁹² NOS.nl 'Halsema: Jodensterren bij coronaprotest diep triest', 6 september 2021. nos.nl/1/2396802
- ⁹³ Volkskrant.nl 'Boze burgers blauwe plekken', 5 november 2021. volkskrant.nl/a-baf8e8d6
- ⁹⁴ NU.nl 'Politicooloog ziet Forum voor Democratie steeds verder radicaliseren', 22 november 2021. <https://www.nu.nl/politiek/6168990/politicooloog-ziet-forum-voor-democratie-steeds-verder-radicaliseren.html>
- ⁹⁵ NRC.nl 'Thierry Baudet moet stoppen met verspreiden kwetsende historische leugens', 15 december 2021. nrc.nl/nieuws/2021/12/15/a4069079
- ⁹⁶ Parool.nl 'Politiepaard gewond door aanval met ploertendoder bij protest Museumplein', 17 januari 2021. parool.nl/es-bf53a980
- ⁹⁷ Volkskrant.nl 'Hoe na de persconferentie rellen 'ondanks of dankzij' grote politie-inzet uitbleven', 3 december 2021. volkskrant.nl/es-ba599a9c

- ⁹⁸ NOS.nl 'Politiechef Rotterdam: 'Voordat agent gericht schiet, moet er echt wat gebeuren', 20 november 2021. nos.nl/artikel/2406402
- ⁹⁹ Interne brief Frank Paaau, eenheidschef politie Amsterdam, aan collega's eenheid Amsterdam, 23 november 2021.
- ¹⁰⁰ Pieter Jaap Aalbersberg, Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid in: Parool.nl 'Pieter-Jaap Aalbersberg: 'Je kunt niet zeggen: we bestrijden de pandemie even niet, omdat we geweld vrezen', 26 november 2021. parool.nl/cs-baf30940
- ¹⁰¹ Parool.nl 'Halsema: proportionaliteit van geweld is altijd leidend bij politie', 13 januari 2022. parool.nl/es-bfaf5cf9
- ¹⁰² Nederlands Dagblad 'Niet-aangemelde demonstraties lopen sneller uit de hand. Jongeren grijpen naar een bekend script: die van voetbalhooligans', 22 november 2021. nd.nl/nieuws/nederland/1070636/niet-aangemelde-demonstraties-lopen-snel-uit-de-hand-geen-sp
- ¹⁰³ Trouw.nl 'PTSS, gewetensnood en burn-outs: de impact van de rellen op agenten', 22 november 2021. trouw.nl/binnenland/~bba0d85d/
- ¹⁰⁴ Nederlands Dagblad, 'Niet-aangemelde demonstraties lopen sneller uit de hand. 'Jongeren grijpen naar een bekend script: die van voetbalhooligans', 22 november 2021. nd.nl/nieuws/nederland/1070636/niet-aangemelde-demonstraties-lopen-snel-uit-de-hand-geen-sp
- ¹⁰⁵ NOS.nl 'Politie verspreid dronebeelden woonprotest Rotterdam: 'De maat is vol'', 1 november 2021. nos.nl/2403950
- ¹⁰⁶ Parool.nl 'Halsema: proportionaliteit van geweld is altijd leidend bij politie', 13 januari 2022. parool.nl/es-bfaf5cf9
- ¹⁰⁷ Frank Paaau, Buitenhof, 21 november 2021
- ¹⁰⁸ NOS.nl 'Eerste twee reischoppers Rotterdam moeten cel in: 'Ik heb me laten meeslepen'', 24 november 2021. nos.nl/artikel/2406907
- ¹⁰⁹ Volkskrant.nl 'Deze zelfverzekerde buurtmoeders smoren rellen in de kiem: 'Het is een vorm van empowerment'', 28 november 2021. volkskrant.nl/es-b4c16be2
- ¹¹⁰ Europol, 2021, p12
- ¹¹¹ Europol, 2021, p20
- ¹¹² Europol, 2021, p21
- ¹¹³ Personen die gesmokkelde drugs uit zeecontainers halen.
- ¹¹⁴ Politie: vertrouwelijke rapportage. En: OM.nl 'Uithalers Rotterdamse haven blijven langer vastzitten' 16 sept 2021 <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2021/09/16/uithalers-rotterdamse-haven-blijven-langer-vastzitten>
- ¹¹⁵ Mehlbaum e.a. 2021
- ¹¹⁶ van Gestel & Kouwenberg, 2022
- ¹¹⁷ Huiselijkgeweld.nl 'Daders van mensenhandel vaak jonger dan 23', 21 januari 2021. <https://www.huiselijkgeweld.nl/actueel/nieuws/2021/01/21/daders-van-mensenhandel-vaak-jonger-dan-23-jaar>
- ¹¹⁸ Europol 2021, p68
- ¹¹⁹ Politie: vertrouwelijke rapportage
- ¹²⁰ Volkskrant.nl 'Der Spiegel ziet narcostaat Nederland als afschrikwekkend voorbeeld', 17 oktober 2021. volkskrant.nl/cs-b80b4fde
- ¹²¹ RTL Nieuws 'Vorig jaar 70.000 kilo cocaïne onderschept in Rotterdamse haven', 10 januari 2022. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5279859/drugsvangst-rotterdam-cocaine-record-uithalers>
- ¹²² Het aantal dumpingen van drugsafval is de eerste helft van 2021 jaar fors gestegen. Ten opzichte van dezelfde periode in het voorgaande jaar nam het aantal drugsdumpingen met 64% toe. Ook ten opzichte van 2019 is sprake van een stijging. Dat blijkt uit de halfjaarlijkse cijfers van het European Reporting on Illicit Synthetic Substance Production Sites (ERISSP). Bron: Politie.nl Gestage groei drugsproductielocaties en forse stijging dumpingen. 19 september 2021. <https://www.politie.nl/nieuws/2021/september/14/00-gestage-groei-drugsproductielocaties-en-foerse-stijging-dumpingen.html>
- ¹²³ Trouw.nl 'Deze zes dingen kenmerken moderne georganiseerde misdaadorganisaties', 19 juni 2021. trouw.nl/binnenland/~b4369fde
- ¹²⁴ Gemeente Amsterdam '2020, een jaar als nooit tevoren', 17 november 2021. <https://www.amsterdam.nl/nieuws/achtergrond/staat-van-de-stad-2020/>
- ¹²⁵ Parool.nl 'Advocaat Youssef Taghi verdacht van uitlokken 'acuut en ernstig geweld', 4 november 2021. parool.nl/cs-bf5482f6
- ¹²⁶ Panorama.nl 'Advocaat Taghi gearresteerd voor plannen ontsnappinguit EBI', 8 oktober 2021. <https://panorama.nl/artikel/459608/advocaat-taghi-gearresteerd-voor-plannen-ontsnapping-uit-ebi>
- ¹²⁷ Parool.nl 'Welzijnsorganisaties Nieuw-West getroffen door molotovcocktails: 'Dit is een gerichte aanslag'', 19 november 2021 parool.nl/cs-be630919
- ¹²⁸ Van der Torre & van Wijk, 2021.
- ¹²⁹ Amstelveen.nl 'Drugsbende rond Aalsmeerse Bloemenveiling opgerold: cocaïne tussen de bloemen', 23 juni 2021. <https://www.amstelveen.nl/nieuws/drugsbende-rond-aalsmeerse-bloemenveiling-opgerold-cocaine-tussen-de-bloemen.html>
- ¹³⁰ Beveiligingnieuws.nl '300 kilo cocaïne ontdekt in partij bloemen op Schiphol', 24 mei 2021. <https://beveiligingnieuws.nl/300-kilo-cocaine-in-partij-bloemen-ontdekt-op-schiphol/>
- ¹³¹ Eski et.al, 2021 & NOS.nl 'Angst voor Amsterdamse haven als criminele uitwijkhaven', 1 juni 2021. nos.nl/nieuwsuur/2383229
- ¹³² AT5.nl 'Vorig jaar fors meer cocaïne in haven maar specialistisch politieteam verdwijnt', 20 februari 2021. at5.nl/artikelen/207378/
- ¹³³ Unger e.a., 2018
- ¹³⁴ Rekenkamer.nl 'Bestrijden witwassen: opbrengsten van de meldketen', 2021. <https://www.rekenkamer.nl/actueel/lopend-onderzoek/bestrijden-witwassen-opbrengsten-van-de-meldketen>
- ¹³⁵ OM.nl 'Slimmer verstoren en afpakken van criminele geldstromen', 21 april 2021. <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2021/04/21/slimmer-verstoren-en-afpakken-van-criminele-geldstromen>
- ¹³⁶ Interne rapportage eenheid Amsterdam.
- ¹³⁷ Peeters, P. (2021). Pieter Tops: 'Ondermijning is een sociaal vraagstuk'. In: *Sociale Vraagstukken* d.d. 8 december 2021. <https://www.socialevraagstukken.nl/interview/pieter-tops-ondermijning-is-een-sociaal-vraagstuk/>
- ¹³⁸ Gemeente Amsterdam, Openbaar Ministerie en Politie, 2021.
- ¹³⁹ NRC.nl 'Kabinet verbiedt populaire designerdrug 3-MMC', 29 oktober 2021. nrc.nl/nieuws/2021/10/28/a4063430
- ¹⁴⁰ NOS.nl 'Lachgas wordt ook verboden in Amsterdam', 29 april 2021. nos.nl/2378722
- ¹⁴¹ NOS.nl 'Xtc-pilletje of pakje cocaïne op zak? CDA wil het niet meer gedogen', 23 november 2021. nos.nl/2406729
- ¹⁴² Grondstoffen waarvan geen andere bestemming bekend is dan de illegale productie van drugs
- ¹⁴³ Rijksoverheid 'Eerste Kamer stemt in met maatregelen versterking aanpak ondermijning', 2 november 2021. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/11/02/eerste-kamer-stemt-in-met-maatregelen-versterking-aanpak-ondermijning>
- ¹⁴⁴ Op Prinsjesdag 2021 heeft het kabinet aangekondigd om € 524 miljoen extra uit te geven in de strijd tegen ondermijnende criminaliteit, waarvan € 434 miljoen structureel. Bron: Rijksoverheid.nl 'Maatregelen tegen ondermijnende criminaliteit', 2021. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ondermijning/maatregelen-tegen-ondermijnende-criminaliteit>
- ¹⁴⁵ BD.nl 'Hoe voorkom je dat er nieuwe Taghi's ontstaan? 'Team NL tegen de ondermijning' vraagt geduld', 18 oktober 2021. bd.nl/brabant/~a3bfcdaa/

¹⁴⁶ Rijksoverheid.nl 'Gezamenlijke verklaring Ministeriele bijeenkomst Ondernijning NL', 9 december 2021. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/12/09/gezamenlijke-verklaring-ministeriele-bijeenkomst-ondernijning-nl>

¹⁴⁷ Onlangs heeft het Ministerie van Justitie en Veiligheid het conceptwetsvoorstel "strafrechtelijke aanpak ondernijning II" in consultatie laten gaan. Bron: Rijksoverheid.nl 'Nieuwe instrumenten voor afpakken crimineel vermogen', 16 november 2021. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ondernijning/nieuws/2021/11/16/nieuwe-instrumenten-voor-afpakken-crimineel-vermogen>

¹⁴⁸ Rijksoverheid.nl 'Minister Hoekstra en Grapperhaus presenteren nationale aanpak witwassen', 1 juli 2019. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/07/01/minister-hoekstra-en-grapperhaus-presenteren-nationale-aanpak-witwassen>

¹⁴⁹ RTL Nieuws 'Harde kritiek aanklager Italië: 'Nederland naïef over georganiseerde misdaad', 10 juli 2021. <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/5241116/nicola-gratteri-crimefighter-georganiseerde-misdaad-maffia>

¹⁵⁰ NCTV.nl 'Cyberaanvallen tasten zenuwstelsel maatschappij aan', 28 juni 2021. <https://www.nctv.nl/actueel/nieuws/2021/06/28/nctv-cyberaanvallen-tasten-zenuwstelsel-maatschappij-aan>

¹⁵¹ NCTV juni 2021

¹⁵² Onder cybercriminaliteit wordt verstaan: cybercrime in de enge zin én gedigitaliseerde criminaliteit. Cybercrime in de enge zin betekent het plegen van strafbare feiten met ICT als middel en doel. Gedigitaliseerde criminaliteit betreft klassieke misdrijven die (mede) worden gepleegd met ICT als middel.

¹⁵³ NCTV juni 2021

¹⁵⁴ Parool.nl 'Experts: stevige aanpak cybercriminaliteit kan niet langer wachten', 1 oktober 2021. parool.nl/cs-b16f8827

¹⁵⁵ Europol 2020

¹⁵⁶ Volkskrant.nl 'Criminelen verleggen werkterrein naar internet: digitale criminaliteit in jaar ruim verdubbeld', 15 januari 2021. volkskrant.nl/cs-bc46a195

¹⁵⁷ No More Leaks, intern politie document

¹⁵⁸ Bijleveld e.a., 2021

¹⁵⁹ Volkskrant.nl 'Meer en meer hacks. Waar blijft het crisisgevoel?', 26 mei 2021. volkskrant.nl/cs-bd7da189

¹⁶⁰ NCTV.nl 'Cyberaanvallen tasten zenuwstelsel maatschappij aan', 28 juni 2021. <https://www.nctv.nl/actueel/nieuws/2021/06/28/nctv-cyberaanvallen-tasten-zenuwstelsel-maatschappij-aan>

¹⁶¹ Volkskrant.nl 'Bij kwart ziekenhuizen en GGD's ontbreekt basale onlinebeveiliging', 1 juli 2021. volkskrant.nl/cs-ba2ef49e

¹⁶² Datalekt.nl 'Hacks en datalekken in Nederland', geraadpleegd: 1 februari 2022 <https://www.datalekt.nl>

¹⁶³ ENISA 2021

¹⁶⁴ Een van de belangrijkste methoden is een brute-force aanval via het Remote Desktop Protocol (RDP). Dit geeft de optie om een computersysteem op afstand te bedienen.

¹⁶⁵ Cybercrimeinfo.nl 'Toename in agressiviteit en brutaliteit van ransomware cybercriminelen', 5 november 2021. https://www.cybercrimeinfo.nl/cybercrime/ransomware/769825_toename-in-agressiviteit-en-brutaliteit-van-ransomware-cybercriminelen/

¹⁶⁶ NU.nl 'Gegevens van Game Mania-klanten gestolen bij ransomware aanval', 13 januari 2022. <https://www.nu.nl/tech/6178048/gegevens-van-game-mania-klanten-gestolen-bij-ransomwareaanval.html>

¹⁶⁷ Van der Sloot, Wagenveld, & Koops, 2022

¹⁶⁸ Bijleveld e.a., 2021

¹⁶⁹ NOS.nl 'Onderzoeksraad: Aanpak cybersecurity moet fundamenteel anders', 16 december 2021. nos.nl/12409731

¹⁷⁰ OSINT staat voor Open Source Intelligence

¹⁷¹ Politie interne rapportage

¹⁷² Inspectie Justitie en Veiligheid, 2021

¹⁷³ Politie.nl 'Incidenten personen verward gedrag stijgen minder hard', 15 januari 2021. <https://www.politie.nl/nieuws/2021/januari/15/00-incidenten-personen-verward-gedrag-stijgen-minder-hard.html>

¹⁷⁴ Trouw.nl 'Door bezuinigingen in de GGZ krijg de politie idere dag ruim 350 belletjes over personen met verward gedrag', 20 januari 2022. trouw.nl/cs-bbb66df8

¹⁷⁵ NH nieuws 'Steeds meer meldingen van verwarde personen in Amsterdam en mensen ervaren sneller overlast', 5 juni 2021.

<https://www.nhnieuws.nl/nieuws/286858/steeds-meer-meldingen-van-verwarde-personen-in-amsterdam-mensen-ervaren-sneller-overlast>

¹⁷⁶ Wegwijzerjeugdenveiligheid.nl 'Jeugdpeiling voorkomen van jonge aanwas pijler voor 2022'. <https://wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/actueel/jeugdpeiling-voorkomen-van-jonge-aanwas-pijler-voor-2022>

¹⁷⁷ Wegwijzerjeugdenveiligheid.nl 'Jongens in Amsterdam staan te trappelen voor rol in de cocaïnehandel', 30 augustus 2021.

<https://wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/actueel/jongens-in-amsterdam-staan-te-trappelen-voor-rol-in-cocainehandel>

¹⁷⁸ Weijers, Ferwerda & Roks, 2021.

¹⁷⁹ Kuppens, de Boer & Ferwerda, 2021, p 97.

¹⁸⁰ Oxfam Novib constateerde dat in de eerste maanden van de lockdowns sprake was van een 'dramatische' stijging van huiselijk geweld in 10 landen waaronder het Verenigd Koninkrijk en Italië: 'In veel huishoudens zorgen de coronapandemie en lockdowns voor oplopende problemen, zoals stress, sociaal isolement, alcoholgebruik en economische druk, waardoor huiselijk geweld toeneemt'. De stijging van het aantal meldingen loopt op van 25% (in Argentinië) tot maar liefst 111% in Maleisië. Andere onderzochte landen zijn Colombia (79%), Tunesië (43%), China (50%), Somalië (50%), Zuid-Afrika (59%), het Verenigd Koninkrijk (25%), Cyprus (39%) en Italië (73%). Bron: Oxfamnovib.nl Huiselijk geweld dramatisch gestegen sinds start corona lockdowns. 25 nov 2021 <https://www.oxfamnovib.nl/nieuws/huiselijk-geweld-dramatisch-gestegen-sinds-start-corona-lockdowns>

¹⁸¹ NSCR 2021. Deze monitor omvat alle casuïstiek die bij de 26 Veilig Thuis-organisaties worden geregistreerd.

¹⁸² NSCR 2021, p3.

¹⁸³ 020Veiligthuis.nl Halfjaarrapportage Veilig Thuis Amsterdam Amstelland, eerste halfjaar 2021

<https://www.020veiligthuis.nl/wp-content/uploads/2021/09/Halfjaarrapportage-Veilig-Thuis-h1-2021-definitief.pdf>

¹⁸⁴ Experts binnen de politie denken dat niet terugzien van de corona-impact in de cijfers mogelijk te maken heeft met de opvolging van overlast meldingen tijdens de pandemie. Het is mogelijk dat corona gerelateerde meldingen als 'illegale' feesten prioriteit hebben gekregen boven andere en dat geweldssituaties achter de voordeur daardoor vaker onopgemerkt zijn gebleven

¹⁸⁵ 'In landelijke cijfers ziet De Kindertelefoon een toename van het aantal gesprekken. "Wij voerden vorig jaar gemiddeld veertien gesprekken per dag over huiselijk geweld, tijdens de eerste lockdown gemiddeld zestien en tijdens de tweede lockdown dagelijks achttien. Over die stijging maken wij ons zorgen", zegt een woordvoerder. Bron: NOS.nl 'Ernst kindermishandeling neemt toe in lockdown door oplopende spanning thuis', 7 maart 2021. nos.nl/artikel/2371646

¹⁸⁶ Parool.nl 'Opvang huiselijk geweld zit na de lockdown vol, slachtoffers in hotel opgevangen', 14 februari 2022. parool.nl/cs-b85cd22d

¹⁸⁷ Arbeidsuitbuiting en orgaanhandel wordt hier buiten beschouwing gelaten omdat het team Mensenhandel en Migratiecriminaliteit van de eenheid Amsterdam zich hier niet direct mee bezighoudt. Deze fenomenen worden opgepakt door de Landelijke eenheid en de Inspectie SZW

¹⁸⁸ Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen 2021, p 7.

¹⁸⁹ In 2020 registreerde Comensha 1013 nieuwe slachtoffers van mensenhandel, aanzienlijk minder dan het aantal slachtoffers in 2019 (1372). Bron: Comensha.nl 'Coronapandemie belangrijkste oorzaak voor afname aantal meldingen van slachtoffers mensenhandel', 18 oktober 2021.

<https://www.comensha.nl/actualiteiten/item/coronapandemie-belangrijkste-oorzaak-voor-afname-aantal-meldingen-van-slachtoffers-mensenhandel/>

¹⁹⁰ Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen 2021, p17

¹⁹¹ Joemmanbaks e.a. 2021, p34

¹⁹² NJI.nl 'Seksueel misbruik start vaker via sociale media', 25 januari 2021. <https://www.nji.nl/nieuws/seksueel-misbruik-start-vaker-via-sociale-media>

¹⁹³ Landelijke Stuurgroep Zorg en Veiligheid, 2021

¹⁹⁴ Oudenaren, Post & Zoeteman 2021

¹⁹⁵ Politie-interne rapportage 2021

¹⁹⁶ Alliantie Zuidoost 2021

¹⁹⁷ Volkskrant.nl 'Masterplan moet Amsterdam Zuidoost transformeren tot een bruisend, leefbaar en veilig stadsdeel', 4 februari 2021. [volkskrant.nl/cs-b38cdd31](https://www.volkskrant.nl/cs-b38cdd31)

¹⁹⁸ Rijksoverheid.nl 'Wetsvoorstel seksuele misdrijven' geraadpleegd januari 2022.

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/seksuele-misdrijven/wetsvoorstel-seksuele-misdrijven>

¹⁹⁹ NPOradio.nl 'Nieuwe zedenwet moeilijk uitvoerbaar, de huidige wet werkt', 9 december 2021.

www.nporadio1.nl/nieuws/binnenland/1d5bee88-8cb3-4013-b032-7a4b4565b8d2/nieuwe-zedenwet-moeilijk-uitvoerbaar-de-huidige-wet-werkt-%C3%B3%C3%B3k-niet

²⁰⁰ NJI.nl 'Durf prioriteiten te stellen in de zorg', 15 september 2021. <https://www.nji.nl/nieuws/durf-prioriteiten-te-stellen-in-zorg>

²⁰¹ Volkskrant.nl 'Hoe na de persconferentie rellen 'ondanks of dankzij' grote politie-inzet uitbleven', 3 december 2021. [volkskrant.nl/es-ba599a9c](https://www.volkskrant.nl/es-ba599a9c)

²⁰² Parool.nl 'We wonen onze mensen uit' waarschuwt politiebaas Frank Paauw', 30 december 2021. [parool.nl/cs-b072ed36](https://www.parool.nl/cs-b072ed36)

²⁰³ Buuren, J. van (2021) Complottheorieën en sociale polarisatie. Het sociale contract tussen bestuur en burgers is aan erosie onderhevig. *Tijdschrift voor de Politie*, 83(4), 12-15.

²⁰⁴ Jelle van Buuren is universitair docent aan de Universiteit Leiden - Institute of Security and Global Affairs.